

UDK 262.4(456.31)“1869/1870”(046)
[282+070] (497.5)“1869/1870”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 10. veljače 2016.

Prihvaćeno za objavljivanje: 30. lipnja 2016.

PRVI VATIKANSKI KONCIL U ZAGREBAČKOM TISKU¹

Mateo BRATANIĆ – Andrea PANDURIĆ, Zadar

U članku se donose informacije o pripremama i radu Prvoga vatikanskog koncila kako ih je prenosio zagrebački tisak. Istražuje se pisanje triju zagrebačkih tiskovina: Narodnih novina, Agramer Zeitunga i Zagrebačkoga katoličkog lista. Na osnovi vijesti iz navedenih izvora izlaže se početak, djelovanje i rad Prvoga vatikanskog koncila sve od njegova sazivanja 29. lipnja 1869. pa do prekida 1. rujna 1870., nakon čega je uslijedila okupacija Rima, što je učinila Kraljevina Italija, i prekid postojanja Papinske Države. Posebna pozornost posvećuje se koncilskom zasjedanjima na kojima je najaktualnija bila tema o papinoj nepogrešivosti. Na kraju rada u zaključnim razmatranjima donosi se analiza pisanja zagrebačkog tiska, iščitava se njihov stav o radu Koncila i proglašenoj dogmi, uočava se važnost tiska i javnosti u odnosu na zasjedanje Koncila. Opća konstatacija je da zagrebačke tiskovine nisu blagonaklono gledale na proglašenje dogme o papinoj nepogrešivosti, već su slijedile politiku vlastite države i stavove većine domaćeg episkopata.

KLJUČNE RIJEČI: *Prvi vatikanski koncil, zagrebački tisak, dogma o papinoj nepogrešivosti, Strossmayer.*

Prvi vatikanski koncil bio je izniman događaj druge polovice 19. stoljeća koji je privukao pozornost tiska i sveopće javnosti. Nakon višestoljetnog nesazivanja crkvenih koncila otvorila se prilika koncilskog zasjedanja u tadašnjim burnim i teškim okolnostima za Crkvu. Opasnost nestanka Papinske Države, sve snažniji izostanak utjecaja na političku i društvenu situaciju u onodobnom svijetu i sveprisutniji liberalizam umanjivali su opseg i značenje papina utjecaja.² Koncil je sazvan kako bi odgovorio na probleme tadašnje Crkve vezane uz sve veći utjecaj racionalizma, materijalizma, sekularizacije i liberalizma.

U takvim okolnostima privlačenje pozornosti javnosti i teme koje su raspravljane usmjerile su oči čitavog vjerničkog svijeta, kao i većine ostalog svijeta, prema Rimu. Posebice

¹ Ovaj rad nastao je u sklopu diplomskog studija povijesti na Sveučilištu u Zadru kao dio istraživanja studentice Andree Pandurić za magistarski rad *Stavovi prema Prvom vatikanskom koncilu u zagrebačkom tisku* pod mentorstvom doc. dr. sc. Matea Bratanića. U ovom se radu fokus pažnje usmjerava na tijek Koncila i izvještavanje zagrebačkog tiska o Koncilu.

² Općenito o Koncilu: Srećko DRAGOŠEVIĆ, »Prvi vatikanski sabor«, *Crkva u svijetu*, god. 5, br. 1, Split, 1970., str. 54–64, gdje je i druga brojna literatura.

je to uspjelo pitanju o nepogrešivosti pape,³ o kojem su se vodile rasprave i polemike, pisali brojni pamfleti, filozofske rasprave i političke reakcije. Zahvaljujući tisku, vjernici diljem svijeta, pa i cijela javnost, mogli su vrlo brzo biti obaviješteni o tome što se događa u Rimu. Premda se od samog početka tražilo da sjednice, odluke i nacrti Koncila ostanu u tajnosti, nije se moglo očekivati da pored više od sedamsto biskupa određene informacije neće izaći, odnosno procuriti, u javnost, a posebice je to bio slučaj s oprečnim mišljenjima na Koncilu, na što je tisak još dolijevao ulje. Budući da su informacije koje su polagano izlazile u javnost bile često vrlo oskudne, novinari nisu prezali pred time da sami još dodaju ponešto kako bi vijest učinili zanimljivom i tako povećali novinsku nakladu. Tisak je zasigurno utjecao i na same prelate, koji su sudjelovali u radu Koncila te je umanjio ili pak uvećao njihov ugled u svijetu. Budući da nakon dva ili tri mjeseca u medijima više nisu znali kako Koncil učiniti zanimljivijim, polako su počeli gubiti interes i izvještavali su samo o trenutačnim raspravama.

U radu se nastoji rekonstruirati kako je zagrebački suvremeni tisak pratio i izvještavao o tijeku Prvoga vatikanskog koncila. Cilj rada je prikazati koje informacije donose novine i kako čitateljima i javnosti podastiru informacije o radu Koncila, njegovim sudionicima i o raspravama. U svrhu toga odabrane su troje zagrebačke novine koje čine osnovu informiranja tadašnje javnosti: *Narodne novine*,⁴ *Agramer Zeitung*⁵ i *Zagrebački katolički list*.⁶ One čine presjek uvida i razmišljanja državnih i crkvenih vlasti. *Narodne novine* su izlazile gotovo svaki dan, ponekad svaki drugi dan i to na hrvatskom jeziku i donosile su vijesti iz čitavog svijeta i iz samih hrvatskih zemalja. Novine *Agramer Zeitung* izlazile su gotovo svakodnevno na njemačkom jeziku i tiskane su goticom te su isto tako donosile vijesti iz čitavog svijeta i iz samih hrvatskih zemalja. *Zagrebački katolički list* izlazio je jednom tjedno na hrvatskom jeziku te, kao što kaže i sam naslov, donosio vijesti iz područja vjere i Crkve. Za potrebe istraživanja pregledano je preko 250 brojeva *Narodnih novina* i 300 brojeva *Agramer Zeitung* te oko pedesetak brojeva *Zagrebačkoga katoličkoga lista*. Razdoblje na koje se usredotočuje pregled jest vrijeme kada je papa Pio IX. bulom *Aeterni*

³ Dogma o nepogrešivosti pape, koja postaje prijeporna tema Koncila, proizlazi iz učenja o ovlasti koje je Isus Krist ostavio Petru, a koje će obuhvaćati situacije u kojima papa izvršava svoju dužnost kao pastir i naučitelj, a ne kao privatna osoba.

⁴ *Narodne novine* izlaze u Zagrebu od 1835. godine kao dio napora Ljudevita Gaja na preporodnom pokretu. Učestalo su mijenjale ime, u početku *Novine horvatzke*, a od početka 1836. godine *Ilirske narodne novine*. Nakon što je 1843. zabranjeno ime ilirsko, izlaze pod naslovom *Novine dalmatinsko-hèrvatsko-slavonske* a od 1849. *Narodne novine*. U razdoblju druge polovice 19. st. *Narodne novine* su službeno glasilo za Hrvatsku i Slavoniju. Cfr. URL. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42993> (zadnje posjećeno 18. siječnja 2016.), Josip HORVAT, *Povijest novinstva hrvatske: 1771.–1939.*, Zagreb, 2003., *passim*. U daljnjim bilješkama koristi se za *Narodne novine* skraćenica NN.

⁵ *Agramer Zeitung* izlaze u Zagrebu od 1826. godine dvaput tjedno. U početku su nosile naslov *Luna, Agramer Zeitschrift*, a od 1830. mijenjaju ime u *Agramer politische Zeitschrift*. Od 1848. do 1912. izdaju se kao *Agramer Zeitung*. Prethodno su bili, vladino službeno tj. poluslužbeno glasilo, a nakon Austro-ugarske nagodbe zastupaju unionističku poziciju. Cfr. URL. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=838> (zadnje posjećeno 18. siječnja 2016.). U daljnjim bilješkama koristi se za *Agramer Zeitung* skraćenica AZ.

⁶ *Zagrebački katolički list* izlazi od 1849. do 1945. u Zagrebu kao hrvatski crkveno-bogoslovni tjednik. Utemeljila ga je i izdavala Zagrebačka nadbiskupija. Taj je list nekoliko puta mijenjao ime, od *Katolički list zagrebački*, prema *Zagrebački katolički list*, a od 1877. nosi naslov *Katolički list*. Cfr. URL. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30904> (zadnje posjećeno 18. siječnja 2016.). U daljnjim bilješkama koristi se za *Zagrebački katolički list* skraćenica ZKL.

Patris sazvaio koncil (29. lipnja 1868.) te vrijeme od početka studenoga 1869. do sredine kolovoza 1870. godine.

Osnovni problem kod iščitavanja vijesti je što ni *Narodne novine* kao ni *Agramer Zeitung* nisu imali svojeg stalnog dopisnika iz Vatikana za vrijeme održavanja Koncila, dok je *Zagrebački katolički list* s druge strane imao svojeg dopisnika. Slijedeći vijesti iz tih triju tiskovina, tvori se osnova rada koja se zatim nadopunjava informacijama iz relevantne literature, kako bi se postigao što potpuniji pregled događaja vezan za Prvi vatikanski koncil, pogotovo za one situacije za koje nema vijesti u navedenim tiskovinama. Na kraju rada donosi se analiza prenošenja vijesti o Koncilu u zagrebačkom tisku.

U prenošenju novinskih izvještaja jezične posebnosti tog razdoblja, zatim njemački jezik iz *Agramer Zeitung* zamijenjeni su suvremenim hrvatskim standardom. Konstrukcije rečenica, posebice njihova dužina i stilistika, odražavaju način prenošenja vijesti tog vremena. Zato je i tekst na sljedećim stranicama donekle specifičan. S obzirom na značajno i dobro poznato djelovanje biskupa Josipa Jurja Strossmayera⁷ na tom Koncilu, u ovom radu neće mu se pridavati naročita pozornost, već će ga se spominjati po potrebi cjelokupnog izlaganja na mjestima gdje su promatrane tiskovine ukazivale na značaj njegova djelovanja.

Potreba za sazivanjem Prvoga vatikanskog koncila

»Prema [danas]⁸ važećem crkvenom pravu odnosno *Codex Iuris Canonici* koncili su zborovi biskupa i određenih drugih nosioca jurisdikcije, koje saziva papa i koji pod njegovim predsjedavanjem odlučuju o pitanjima kršćanske vjere i crkvene discipline, za koje je potrebna papina potvrda. Pravo sudjelovanja imaju kardinali, pa i bez biskupskog reda, patrijarsi, nadbiskupi, biskupi (uključujući i naslovne biskupe), opati primasi i generalni opati samostanskih kongregacija, vrhovni glavari izuzetnih redova te opati i prelati s vlastitim područjem jurisdikcije. Sveopći koncil ima najvišu vlast nad cijelom Crkvom.«⁹ Dana 8. prosinca 1864. godine, na desetu obljetnicu proglašenja dogme o bezgrešnom začeću, papa Pio IX.¹⁰ objavio je zajedno s enciklikom *Quanta Cura*, protiv modernih zabluda,

⁷ O biskupu Strossmayeru vidjeti Milko CEPELIĆ – Matija PAVIĆ, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Đakovo, 2013., Andrija ŠULJAK, »Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor«, *Zbornik radova o Josipu Jurju Strossmayeru*, (ur. Ivo PADOVAN), Zagreb, 1997., str. 65–81; Ante KADIĆ, »Bishop Strossmayer and the First Vatican Council«, *The Slavonic and East European Review*, god. 49. br. 116, London, 1971., str. 382–409; Niko IKIĆ, »J. J. Strossmayer, papa Pio IX. i Prvi vatikanski sabor«, *Međunarodni znanstveni skup Josip Juraj Strossmayer povodom 190. obljetnice rođenja i 100. obljetnice smrti – Zbornik radova*, (ur. Franjo ŠANJEK), Zagreb, 2006., str. 477–494.

⁸ Umetak autora. Naime, *Codex Iuris Canonici* u vrijeme Koncila nije postojao, prvi put ga je objavio 1917. godine papa Benedikt XV.

⁹ Hubert JEDIN, *Crkveni sabori. Kratka povijest*, Zagreb, 1997., str. 5.

¹⁰ Pio IX. (rođen 1792. kao Giovanni Maria Mastai-Ferretti, a umro 1878.) bio je poglavar Katoličke crkve od 1846. do 1878. godine. Nakon smrti pape Grgura XVI. budući Pio IX, iako ga se smatralo velikim liberalom, bio je pravi kandidat za konzervativce koji su bili spremni učiniti određene ustupke modernizacijskim težnjama u pogledu administracije Papinske Države. Iako se prvih nekoliko mjeseci Pijova pontifikata potvrdio njegov liberalni stav, ubrzo je uslijedilo veliko otrežnjenje. Pio je zapravo bio konzervativan i reakcionaran papa, a liberalizam je za njega bio grijeh stoljeća. Godine 1864. objavio je encikliku *Quanta Cura*, koju je pratio *Syllabus*, a u kojima svim snagama osuđuje preko osamdesetak zabluda liberalizma i racionalizma.

i glasoviti *Syllabus*, koji donosi više od osamdeset najznačajnijih suvremenih zabluda.¹¹ Među ostalim *Syllabus* je na popis zabluda uvrstio naturalizam, socijalizam, komunizam, postojanje tajnih društava i ostale greške civilnog društva.

Dva dana prije nego što je objavio sam *Syllabus*, odnosno 6. prosinca 1864, papa je prvi put spomenuo namjeru sazivanja ekumenskog koncila,¹² koji bi bio prvi od onog Tridentskog koncila prije više od tristo godina.¹³ Ideja je održati sveti i sveopći koncil svih biskupa katoličkog svijeta na kojem će se u zajedničkim savjetovanjima i ujedinjenim naporima uz Božju pomoć pronaći potrebni lijekovi protiv tako brojnih zala koja pritišću Crkvi.¹⁴

Odluka Pija IX. da sazove Koncil mora se shvatiti kao reakcija protiv liberalizma, naturalizma i racionalizma, koju je slijedio od početka svog pontifikata 1846., a koja je išla prema tome da se katoličkom životu ponovno pruži središnja točka u temeljnim danostima objave. Toj reakciji pridružila se i potreba da se crkveno zakonodavstvo prilagodi dalekosežnim promjenama koje su se dogodile od Tridentskog koncila. Koncil bi, uz *Syllabus*, bio jedan od dviju mjera kojima se trebala obnoviti duhovna i svjetovna vlast Svete Stolicе.¹⁵ Kako izvještava *Zagrebački katolički list*, ekumenski koncil imat će riješiti velike opće povijesne zadaće i s njim će početi novo doba u crkvenoj povijesti.¹⁶

U najstrožoj tajnosti Pio IX. zatražio je, ponajprije, da kurijalni kardinali u Rimu, njih dvadeset i jedan, iznesu svoje mišljenje što se tiče Koncila.¹⁷ Kako se većina složila s njegovim planom, papa je 9. ožujka 1865. odredio kongregaciju kardinala koja je trebala pripremiti Koncil. Međutim, ništa nije bilo konačno odlučeno. Prošle su dvije godine prije negoli je nadvladao sve dvojbe, jer njegov najbliži suradnik, kardinal Giacomo Antonelli, nije bio oduševljen sazivanjem Koncila jer se pribojavao političkih zapleta pa ga nije preporučivao.¹⁸ Pio IX. neprestano je tvrdio da njegov izvorni motiv za sazivanje Koncila nije bila želja za priznanjem nepogrešivosti. Nije tražio da taj praktički neosporavan privilegij treba biti dodatno definiran kao dogma, jer je već imao na raspolaganju svu moć koju bi mu dogma dodijelila. Zapravo se u enciklici iz 1846. već proglasio nepogrešivim.¹⁹

Kad se 29. lipnja 1867. godine slavila 1800-ta obljetnica mučeništva dvaju velikih apostola sv. Petra i sv. Pavla, papa je iskoristio prisuće gotovo petsto biskupa, koji su došli u Rim,

Sazivanjem Prvoga vatikanskog koncila želio je potvrditi *Syllabus*. Imajući takav stav, Pio IX. nije bio sposoban prilagoditi Rimsku katoličku crkvu dubokim političkim i društvenim promjenama onog vremena. No, s druge strane vrlo je uspješno promicao obnovu vjerskih redova i kongregacija, poticao povećanje razine duhovnosti klera i poboljšao kvalitetu života katolika. U očima cijele Europe postao je simbolom načela reda i autoriteta. – *Encyclopedia of Religion*, (ur. Lindsay JONES) Pius IX, 2. izdanje, sv. 9, 2005., str. 7179–7181; Roger AUBERT et al., »Crkva između revolucije i restauracije«, *Velika povijest Crkve*, (ur. Hubert JEDIN), sv. 6/1, Zagreb, 1987., *passim*.

¹¹ Jacques MERCIER, *Povijest Vatikana*, Zagreb, 2001., str. 266–267.

¹² August FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb, 1996, str. 292.

¹³ John W. O'MALLEY, *A History of the Popes: From Peter to the Present*, Lanham, 2010., str. 246.

¹⁴ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 135.

¹⁵ John Emerich Edward Dalberg ACTON, *Povijest slobode: odabrani spisi*, Zagreb, 1999., str. 117.

¹⁶ ZKL, god. 20, br. 49, Zagreb, 9. prosinca 1869., str. 385.

¹⁷ A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, str. 292.

¹⁸ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 135.

¹⁹ J. E. E. D. ACTON, *Povijest slobode*, 119.

te se na konzistoriju održanom 26. lipnja prvi put javno najavio Koncil.²⁰ Iste su godine članovi rimske kurije oblikovali pet pripremnih komisija, koje je Pio IX. odobrio krajem kolovoza.²¹ Svakoj je od njih predsjedavao jedan kardinal, a zajedno su imale osamdeset i osam savjetnika, tj. članova i pripremile su nacрте koje će predstaviti Koncilu. Te su komisije određene kako bi razmatrale: 1) dogme, 2) crkvenu disciplinu, 3) redove, 4) Crkve na Istoku i 5) misije te 6) crkveno-političke probleme.²² Gotovo svi biskupi, koji su trebali pripremiti nacрте koncilskih dekreta, bili su poznati po svojem ultramontanskom i antiliberalnom stavu. Njihov izbor uznemirio je sve one prelate koji su se nadali da bi Koncil mogao osigurati mogućnost da se Crkva otvori modernim kretanjima. U tajnom konzistoriju od 22. lipnja 1868. godine papa je predložio da se proglasi bula kojom će se sazvati opći Koncil,²³ na što su kardinali pristali.²⁴ Tjedan dana kasnije, 29. lipnja 1868., objavljenja je bula *Aeterni Patris Unigenitus filius* o sazivu Koncila prema kojoj se on imao otvoriti u Rimu 8. prosinca 1869., tj. na svetkovinu Bezgrešnog začeca BDM.²⁵

Ujutro u 8:00 sati papini su službenici na vratima vatikanske bazilike pročitali bulu o sazivu Koncila te je potom pričvrstili na ta vrata kao i na vrata drugih crkava u Rimu. Bula govori: »Vrhovni pastir Crkve, vjeran svojem pozivu i kršćanskoj obvezi, učvrstiti vjeru, očuvati crkveno učenje, održati svetost braka, odgajati mlade u duhu religije i pobožnosti, sačuvati pravednost i mir među narodima, uočava veliko nevrjeme koje je zateklo Crkvu i društvo, i pomoću Koncila želi izliječiti moderne zablude u društvu. U ime Presvetog Trojstva saziva, nakon konzultiranja vijeća biskupa, opći i presveti ekumenski koncil u svetom gradu Rimu i vatikanskoj bazilici dana 8. prosinca 1869. Određuje da se pojave patrijarsi, nadbiskupi, biskupi, opati i svi oni, kojima pripada pravo sudjelovanja, i tako izbjegnju kazne, ili da ih zastupa poslanik ukoliko su spriječeni. Nada se da vladari, posebice oni katolički, neće sprečavati biskupe u odlasku na Koncil i da će biti uz svoje prelate. Nikome nije dozvoljeno usprotiviti se ovom dekretu, a tko to učini, osjetit će Božji gnjev.«²⁶

U priprema za Koncil pokušalo se pristupiti i drugim kršćanima jer se u Koncilu vidjelo mogućnost za sjedinjenje kršćana. Posebnim pismom *Arcano divinae providentiae* od 8. rujna 1868 pozvani su prelati istočnog obreda na sudjelovanje, dok su protestanti i anglikanci pozvani pismom *Jam vos omnes*.²⁷ Papa ih tim pismima ne poziva samo na Koncil nego i na povratak u jedno Kristovo stado.²⁸ Protestanti su to doživjeli kao uvredu. Jedina država iz koje se nekolicina nekatolika odazvala pozivu bila je Engleska.²⁹

²⁰ Joseph KIRCH, »Vatican Council«, *Catholic Encyclopedia*, New York, 1912., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/15303a.htm> (zadnje posjećeno 18. siječnja 2016.)

²¹ R. AUBERT et al., *Velika povijest Crkve*, str. 622.

²² J. KIRCH, »Vatican Council«.

²³ NN, god. 34, br. 145, Zagreb, 25. lipnja 1868., str. 3.

²⁴ NN, god. 34, br. 147, Zagreb, 27. lipnja 1868., str. 3.

²⁵ A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, str. 292. Upravo je papa Pio IX. proglasio dogmu o bezgrešnom začecu BDM 8. prosinca 1854., pa je 8. prosinca kao datum početka Koncila imao više od simboličnog značenja.

²⁶ AZ, god. 43, br. 152, Zagreb, 4. srpnja 1868., str. 4.

²⁷ J. KIRCH, »Vatican Council«.

²⁸ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 136.

²⁹ Owen CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, New York, 1998, str. 189.

Jedna od odluka koja je nastala u vrijeme priprema za Koncil, bila je velika novost. Na prijašnje koncile pozivali su se poglavari katoličkih zemalja. Pripremna je komisija razmišljala treba li nastaviti tradiciju te su za savjet tražili papu, koji je svojim odgovorom postigao kompromis – ne bi trebali pozivati poglavare katoličkih zemalja, no mogu im dopustiti slanje izaslanika.³⁰ Kako piše u *Zagrebačkome katoličkom listu*, razlog leži u činjenici da katoličke krune zapravo više i nema te da su država i Crkva odvojene.³¹ Ideja o održavanju Koncila u Rimu bila je hrabra s obzirom na papin vojni položaj. Naime, Rim je preostao kao jedini teritorij nad kojim je papa imao suverenitet u okruženju novonastale talijanske kraljevine. Međutim, papa nije odustajao od Koncila, prvog ikada koji bi se trebao održati u bazilici sv. Petra.³² Iako je bula o sazivu Koncila kod većine vjernika dočekana s veseljem, na nekim je mjestima izazvala i nezadovoljstvo, pritom je u prvom redu riječ o Njemačkoj, Francuskoj i Engleskoj.³³ Postojala je bojazan da ne dođe do novog raskola s obzirom na suprotnosti među sudionicima Koncila.³⁴

Otvorenje Koncila

Prošlo je već više od tristo godina otkako je u Tridentu održan posljednji koncil Katoličke crkve. Odnosi Crkve i države su se od onda temeljito promijenili, a najviše se to primjećuje u nastojanju da se Crkva odvoji od države. Kako piše u *Narodnim novinama*, Crkva mora ustanoviti kako se ponašati prema tim promjenama i to je jedna od glavnih zadaća, tj. svrha radi kojih je Sveti Otac, papa Pio IX., za 8. prosinca 1869. sazvao sveopći koncil u Rimu. Osim toga, crkveni će se oci posavjetovati i o sjedinjenju grčke i protestantske Crkve, čiji su poglavari također pozvani. Očekivalo se da će taj crkveni koncil biti svakako jedan od najznamenitijih u povijesti kršćanstva. U svom govoru uoči prve sjednice općeg koncila papa je pred svim biskupima katoličkog svijeta naglasio važnost predstojeće zadaće, a riječ je o pronalaženju sredstava za mnoga zla koja napastuju kršćanstvo i društvo.³⁵ Tisak izvještava kako je dana 8. studenoga 1869. godine u Rim sretno stigao đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer. On je 117. dostojanstvenik koji je stigao kako bi sudjelovao na općem crkvenom koncilu. Prije njega već su stigli američki i istočnjački prelati, a također pristižu francuski, engleski i njemački. Dana 25. studenoga u Rim je otputovao i križevački biskup Đuro Smičiklas.³⁶ Osim zagrebačkog metropolita Juraja Haulika, koji je umro te godine, na Koncil su došli svi biskupi iz hrvatskih zemalja.³⁷ Koncil se sastaje, sa svih strana svijeta dolaze crkveni poglavari i koliko god su pojedine europske sile pokušavale svojim biskupima zabraniti odlazak u Rim, na kraju to nije učinila ni jedna, osim Carske Rusije.³⁸ Kako piše u *Zagrebačkome katoličkom listu*, do 1. prosinca u Rim

³⁰ *Isto*, str. 193.

³¹ ZKL, god. 20, br. 49, Zagreb, 9. prosinca 1869., str. 387.

³² J. W. O'MALLEY, *A History of the Popes*, str. 246.

³³ J. KIRCH, »Vatican Council«.

³⁴ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 193.

³⁵ NN, god. 35, br. 282, Zagreb, 10. prosinca 1869., str. 1.

³⁶ ZKL, god. 20, br. 47, Zagreb, 25. studeni 1869., str. 375.

³⁷ M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, str. 284.

³⁸ ZKL, god. 20, br. 48, Zagreb, 2. prosinca 1869., str. 377.

je stiglo oko četrinsto biskupa, među kojima i splitski biskup monsijor Marko Calogerà.³⁹ Tisak slikovito izvještava o razlikama između koncilskih otaca. Prelati s Istoka vrlo su siromašni, siromašniji od mnogih talijanskih prelata, dok su s druge strane oni španjolski, koje se drži najbogatijim prelatima na Koncilu, i oni američki, koji su također dobrostojeći.⁴⁰ *Agramer Zeitung* piše kako većina njih stanuje loše, u malim praznim ostavama koje su mračne i hladne, loše opremljene namještajem i neprijateljske. Umjesto svježeg zraka i topline vide samo prljave ceste. Prateći tijek zasjedanja, tisak će izvještavati kako čak i kardinali pate zbog monotonije Koncila, jedan te isti dosadni sadržaj dan za danom, govori i govori te ništa drugo.⁴¹

Dana 27. studenoga 1869. papa je izdao konstituciju *Multiplies inter* u vezi s postupcima na općem crkvenom koncilu.⁴² Prilikom promoviranja konstitucije imenovane su vođe koncilskih kongregacija. Koncil je dobio pet predsjednika, koji su predsjedavali kongregacijama. Glavni predsjedavajući bio je kardinal Filippo de Angelis. Ostali predsjedavajući bili su kardinali Antonio de Luca, Andrea Bizarri, Aloisio Bilio i Annibale Caplati. Tajnikom Koncila imenovan je Joseph Fessler od Sankt Pöltena, iz Donje Austrije, a njegovim je zamjenikom postao monsijor Luigi Jacobi.⁴³

Svakom članu Koncila pripada pravo da skupštini predloži pitanja koja moraju biti od općeg interesa i ne smiju se udaljavati od crkvenog učenja. Nakon što ih pripremna komisija odobri, podnose se samom papi, koji tada odlučuje hoće li ih se predložiti Koncilu na raspravu ili ne. Događaji na Koncilu trebaju ostati tajni. Opće tajne sjednice ili generalne kongregacije održavat će se iza zatvorenih vrata dva puta na tjedan, a predsjedat će im pet imenovanih kardinala. Oni će jedan dan prije same generalne kongregacije raspraviti stanovit broj prijedloga koje će pripravna komisija izraditi i koji će se tiskati na latinskom jeziku da ih prelati mogu proučiti. Prime li oni takav prijedlog tzv. *Schemu canonis* jednoglasno, pridružit će se budućoj javnoj sjednici na opće glasovanje, a generalna kongregacija vijećat će zatim o tomu prijedlogu. Ne primi li generalna kongregacija prijedlog jednoglasno, vratit će se posebnoj komisiji. Te će se posebne komisije sastojati od dvadeset i četiri biskupa, koje će crkveni oci birati među sobom tajnim glasovanjem, a predsjedavat će im jedan kardinal, kojeg će imenovati papa. Imenovane su četiri takve komisije. Jedna će se baviti pitanjima vjere, druga crkvenom disciplinom, treća samostanima, a četvrta istočnim Crkvama.⁴⁴ One su stvorene kako bi posredovale između Koncila i pape.⁴⁵ Javne sjednice Koncila održavat će se pod presjedanjem samog pape, koji će za opće glasovanje predložiti sve one zaključke koje generalna kongregacija jednoglasno odobri. Članovi Koncila glasovat će pismeno te će se to prebrojiti i pobilježiti na što će papa staviti tijaru na glavu i proglasiti zaključak neoborivim zakonom i narediti da se taj novi kanon obznani.⁴⁶ U generalnoj kongregaciji moglo se glasovati s *placet, placet juxta*

³⁹ ZKL, god. 20, br. 49, Zagreb, 9. prosinca 1869., str. 391.

⁴⁰ AZ, god. 44, br. 292, Zagreb, 22. prosinca 1869., str. 2.

⁴¹ AZ, god. 45, br. 48, Zagreb, 1. ožujka 1870., str. 2.

⁴² NN, god. 36, br. 1, Zagreb, 3. siječnja 1870., str. 2.

⁴³ J. KIRCH, »Vatican Council«.

⁴⁴ NN, god. 36, br. 1, Zagreb, 3. siječnja 1870., str. 2.

⁴⁵ J. E. E. D. ACTON, *Povijest slobode*, str. 135.

⁴⁶ NN, god. 36, br. 1, Zagreb, 3. siječnja 1870., str. 2.

modum (s odgovarajućim amandmanima) i *non placet*. Na javnim sjednicama glasovalo se samo s *placet* i *non placet*.⁴⁷ Prvi put prelatima i sudionicima Koncila propisao se poslovnik i to bez njihova sudjelovanja u njegovoj izradi. Kako piše *Zagrebački katolički list*, sva je vlast u rukama predsjedavajućih te su biskupi na tom Koncilu ponajprije samo svjedoci.⁴⁸ Njihova se uloga zapravo svela na potvrdu papinih naredaba.⁴⁹ Pripremna je komisija razmatrala pitanje bi li trebalo dnevni red staviti pred Koncil kako bi se odobrio. Zaključili su da bi rasprave o programu nepotrebno oduzele mnogo vremena te da bi papa prije samog otvaranja na temelju svojeg vlastitog autoriteta trebao objaviti program rada. To je i učinio, što je izazvalo zlovolju biskupa, jer je program rada stavljen pred njih svega nekoliko dana prije početka zasjedanja.⁵⁰ Članovi Koncila sastat će se na plenarnoj sjednici, kojoj će predsjedati sam papa. Na toj će se sjednici rješavati nekoliko vrlo važnih pitanja, kao npr. pitanje papina nasljednika u slučaju njegove iznenadne smrti za vrijeme zasjedanja Koncila. Papa će prisustvovati samo prvoj i zadnjoj javnoj sjednici, iako inicijativa pripada samo njemu, te se bez njegove privole ne može raspravljati ni o jednom predmetu.⁵¹ Taj se prosinodalni sastanak održao 1. prosinca. Pred Svetim Ocem poredala se cijela crkvena hijerarhija. Papa ih je sve pozdravio, a na kraju je ocima podijeljen *Red o unutarnjem ustrojstvu koncilskog vijećanja*.⁵²

U Rimu se do 4. prosinca bilo okupilo petstotinjak biskupa.⁵³ Među pristiglim prelatima najviše su zastupljene zemlje čiji značaj za Crkvu i nije tako velik, a to su Albanija, Bugarska, Palestina, Švicarska, Armenija, Mezopotamija, Anadolija, Grčka, azijska Turska itd.⁵⁴ Dana 7. prosinca, dan uoči samog otvorenja Koncila, od podneva su na svim crkvama zvana nagovijestala skorašnji veliki događaj. Na sam 8. prosinac pred zoru začuli su se topovi zajedno sa svim zvonima u Rimu.⁵⁵ Prelati su se okupili tog dana u 7:00 sati ujutro u gornjem atriju vatikanske bazilike, gdje je papa u 8:30 svečano ušao. Odatle se uputio u donji atrij crkve te sjeo u dvoranu Koncila. Nakon svete mise i uvodnog govora na latinskom jeziku, svi su crkveni oci redom išli pred papino prijestolje i poklonili mu se, a zatim je papa skupštini udijelio apostolski blagoslov. Biskup Joseph Fessler, tajnik Koncila, pročitao je odluku, kojom se Koncil otvara i o kojoj se glasovalo na tajnoj sjednici. Zatim je ga papa proglasio otvorenim. Za svečanog prolaska zvonila su sva zvana u Rimu, a topovi na Anđeoskoj tvrđavi pucali su u počast.⁵⁶ Prema pisanju *Narodnih novina* Koncil je otvoren je na svečani način. Izvanredno mnoštvo svijeta napunilo je atrij, unutrašnji dio i veliki srednik vatikanske bazilike. Na tribinama koncilске dvorane prisustvovali su u Rimu prisutni vladari i prinčevi, diplomatski zbor, generali, rimski patriciji i drugi dostojanstvenici. Dvorana je bila sjajna i veličanstvena ozračja. Austrougarska carica Elizabeta također je nazočila otvaranju.⁵⁷

⁴⁷ J. KIRCH, »Vatican Council«.

⁴⁸ ZKL, god. 21, prilog br. 13, Zagreb, 31. ožujka 1870., str. 121.

⁴⁹ Mirjana GROSS – Agneza SZABO, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, Zagreb, 1992., str. 515–516.

⁵⁰ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 189.

⁵¹ NN, god. 35, br. 282, Zagreb, 10. prosinca 1869., str. 1.

⁵² ZKL, god. 20, br. 52, Zagreb, 30. prosinca 1869., str. 413.

⁵³ NN, god. 35, br. 282, Zagreb, 10. prosinca 1869., str. 1–2.

⁵⁴ AZ, god. 44, br. 281, Zagreb, 9. prosinca 1869., str. 3.

⁵⁵ ZKL, god. 20, br. 52, Zagreb, 30. prosinca 1869., str. 413.

⁵⁶ NN, god. 35, br. 278, Zagreb, 4. prosinca 1869., str. 2.

⁵⁷ NN, god. 35, br. 283, Zagreb, 11. prosinca 1869., str. 2.

Početak Vatikanskog koncila bio je pripremljen neusporedivo bolje od svih ranijih. Neusporedivo je veća bila, međutim, i napetost s kojom je svjetska javnost očekivala taj događaj jer se on pretvorio u visokopolitički događaj.⁵⁸ Po broju prisutnih biskupa Vatikanski koncil nadmašio je sve ranije. Ekumensko obilježje bilo je jasnije no ikad prije.⁵⁹ U njegovu radu je na početku sudjelovalo 762⁶⁰ oca od njih 1044 koji imaju pravo ili su dobili dopuštenje sudjelovanja na koncilskom savjetovanju.⁶¹ Po svom dostojanstvu sjedili su: 1) pet kardinala, poslanika papinih, koji predsjedaju generalnim kongregacijama, 2) kardinalski zbor, koji se sastoji od 46 kardinala i to najprije kardinali biskupi, zatim kardinali svećenici i kardinali đakoni, 3) 11 patrijarha (jeruzalemski, carigradski, aleksandrijski, latinski, grčki, antijohijski, cilički, babilonski, zapadno-indijski, mletački), 4) oni primati koji nisu kardinali (solnogradski, taragonski, tesalski, poznanjski i ostrognoski), 5) nadbiskupi, koji nisu ni primati ni kardinali, a ima ih 117, 6) 501 biskup, 7) 6 opata, 8) 21 mitronosni opat, 9) 28 poglavara raznih duhovničkih redova.⁶² Osim tih prelata sjednicama su još poneki izvršni bogoslovi koji imaju samo vijećajući glas.⁶³ Među koncilskim ocima bilo je 60 prelata istočnjačkog obreda i gotovo 200 otaca iz izvan europskih krajeva (Amerika, Indija, Daleki istok, Oceanija i Afrika). *Koncil* sa stvarnom europskom prevagom (na Koncilu je bila znatna grupa engleskih biskupa, oko 75 Nijemaca i Austrijanaca, oko 100 Španjolaca i Latinoamerikanaca, velik broj Francuza kao i Talijana) bio je također i Koncil s latinskom prevagom.⁶⁴ Bio je prvi na kojem je sudjelovao velik broj biskupa s područja Osmanskog Carstva. Carska Rusija nije ni jednom od svojih 16 katoličkih biskupa dopustila da napusti zemlju kako bi sudjelovali u radu Koncilu.⁶⁵ Dio pozvanih biskupa nije došao u Rim zbog visoke starosti. Prema pisanju *Zagrebačkoga katoličkog lista*, njih je bilo 63, a od toga su trojica iz Austro-Ugarske.⁶⁶ Dvije su stolice u tadašnjem Koncilu kojih na Tridentskom koncilu nije bilo, a to su Westminsterka i Ženevska.⁶⁷

Tisak⁶⁸ je izvijestio kako je papino zdravstveno stanje bilo odlično.⁶⁹ Bula koju je donio za slučaj eventualne i iznenadne smrti i prazne Svete stolice za vrijeme održavanja Koncila pitanje je čiste formalnosti. Za nasljednika je u tom slučaju predložio kardinala Karl-

⁵⁸ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 138–139.

⁵⁹ *Isto*, str. 143.

⁶⁰ NN i ZKL navode broj od 766 prelata.

⁶¹ AZ, god. 44, br. 288, Zagreb, 17. prosinca 1869., str. 2.

⁶² ZKL navodi ovakve brojke: Na koncilu će biti 135 nadbiskupa i 631 biskup, pa pravo glasovanja na koncilu ima 766 prelata. Osim toga ima još 228 nadbiskupa i biskupa *in partibus infidelium*, što znači da ih ukupno ima 994. Crkveni dostojanstvenici dijele se na sljedeći način: 12 je patrijarha, 75 nadbiskupa latinskog obreda, 25 nadbiskupa drugih obreda, 35 nadbiskupa *in partibus*, 609 biskupa latinskog obreda, 45 biskupa drugih obreda i 193 biskupa *in partibus*. – ZKL, god. 44, br. 46, Zagreb, 18. studeni 1869., str. 367.

⁶³ NN, god. 36, br. 1, Zagreb, 3. siječnja 1870., str. 2.

⁶⁴ R. AUBERT et al., *Velika povijest Crkve*, str. 755.

⁶⁵ O. CHADWICK, *A history of the Popes 1830–1914*, str. 197–198.

⁶⁶ ZKL, god. 20, br. 46, Zagreb, 18. studeni 1869., str. 367.

⁶⁷ ZKL, god. 20, br. 52, Zagreb, 30. prosinca 1869., str. 414.

⁶⁸ AZ, god. 44, br. 289, Zagreb, 18. prosinca 1869., str. 1.

⁶⁹ Premda široj javnosti u 19. stoljeću nepoznato, danas je poznato kako je papa Pio IX., još od djetinjstva bolovao od neurološke bolesti epilepsije (padavice), koja ga je povremeno ograničavala u izvršavanju njegovih svećeničkih, papinskih i državnih dužnosti. Prema mišljenju znanstvenika, umro je uslijed jednog od epileptičkih napada 1878. godine. Cfr. Joseph I. SIRVEN – Joseph F. DRAZKOVSKI, Katherine H. NOE, »Seizure Among Public Figures: Lessons Learned From the Epilepsy of Pope Pius IX«, *Mayo Clinic Proc.*, god. . 82, br. 12, 2007., str. 1535–1540.

-Augusta von Reisacha, prvog legata Koncila.⁷⁰ Što se tiče vanjske sigurnosti Koncila, poduzete su sve mjere opreza kako nitko ne bi ometao tijek rada. Granica Papinske Države strogo je nadgledana, a na željezničkom kolodvoru u Rimu situaciju su pratili papini žandari. Za sam grad Rim odredile su se najveće mjere opreza. Ukoliko bi se s Anđeoske tvrđave oglasilo pet pucnja, papini su se vojnici što je brže moguće morali vratiti u vojarne, dok su se kod deset morali pojaviti na trgovima.⁷¹

Formiranje koncilskih komisija

Prema pisanju tiska, dana 10. prosinca koncilski su oci održali u Petrovoj crkvi prvu generalnu kongregaciju. Svi okupljeni izabrali su desetoricu, koji su sačinjavali dva odbora s po pet članova. Ta dva odbora su *Judices Excusationum* i *Judices Querelarum et Controversarium*.⁷² Prvi je bio sud koji će primati pisma i izlike nenazočnih crkvenih otaca, dok je *Judices Querelarum* sud za svađe i razmirice koje se mogu javiti među sudionicima Koncila.⁷³ Papa je objavio ocima da je odredio komisiju koja će prema njegovoj odluci dopustiti ili odbaciti sva ona pitanja koja će oni predlagati na Koncilu. Predsjednikom te komisije imenovan je kardinal Constantino Patrizi. Najznačajniji njezini članovi su kardinali Giacomo Antonelli i Luigi Bilio, latinski patrijarh Jeruzalema Giuseppe Valerga, nadbiskupi Westminstera i Mechlina Henry Manning i Victor Deschamps, biskup Paderborna Konrad Martin i dva Francuza, nadbiskupi Rouena i Toursa, Henri de Bonnechose i Joseph Hippolyte Guibert.⁷⁴

Dana 20. prosinca održana je treća kongregacija Koncila pod predsjedanjem kardinala predsjedavatelja. Izrečena su imena onih otaca od kojih je prema odluci druge kongregacije stvorena komisija koja će se tijekom Koncila baviti pitanjima vjere. Nakon toga su oci predavali glasačke listiće s imenima onih dvadeset četvorice otaca koji su trebali tvoriti komisiju za pitanja crkvene discipline. Sljedeća generalna kongregacija sazvana je 28. prosinca, a na njoj se glasovalo za komisiju za pitanja crkvenih redova.⁷⁵ Najznačajnija od komisija bila je vjerska (dogmatska) komisija *Deputatio fide*, iz koje su djelovanjem nekolicine biskupa, predvođene nadbiskupom Manningom, bili isključeni svi biskupi za koje se sumnjalo da su u opoziciji spram dogme o nepogrešivosti pape. To djelovanje, za koje su mnogi krivo vjerovali da ga je zatražila kurija, bilo je ozbiljna pogreška iz dvaju razloga: prvo, odavalo je utisak da je taj izbor bio samo paravan, što je rezultiralo time da su pojedini biskupi sumnjali u slobodu Koncila, i drugo, spriječilo je mogući dijalog koji je mogao pomiriti dva različita stajališta.⁷⁶

⁷⁰ AZ, god. 44, br. 295, Zagreb, 27. prosinca 1869., str. 2. Začuđujući je podatak kako je von Reisach umro već u prosincu 1869. na samom početku Koncila.

⁷¹ AZ, god. 44, br. 292, Zagreb, 22. prosinca 1869., str. 2.

⁷² AZ, god. 44, br. 284, Zagreb, 13. prosinca 1869., str. 2.

⁷³ ZKL, god. 20, br. 51, Zagreb, 23. prosinca 1869., str. 407.

⁷⁴ AZ, god. 44, br. 287, Zagreb, 16. prosinca 1869., str. 2.

⁷⁵ AZ, god. 44, br. 295, Zagreb, 27. prosinca 1869., str. 2.

⁷⁶ *Encyclopedia of Religion*, (ur. Lindsay JONES) Vatican Councils: Vatican I, 2. izdanje, sv. 14, 2005., str. 9529.

U ostalim su komisijama sumnjivi oci smješteni među one pouzdane, tako da je u pravilu na jednog »slabog« oca došlo pet ili šest »jakih«. Tako je u jednoj komisiji dvoje liberalnih prelata bilo pod nadzorom desetorice ultramontanskih otaca. Kako piše *Agramer Zeitung*, nema ni jednog oca kojeg dnevno ne provjeravaju.⁷⁷

Tijek Koncila

Nakon otvorenja Koncila i nekoliko prvih generalnih kongregacija, prelati su počeli vrijedno raditi i raspravljati o prvim nacrtima. Prema pisanju tiska od samog početka zasjedanja bilo je nemoguće ne uočiti papinu očitu želju da se nepogrešivost proglasi dogmom te se to i postiglo. Dan sv. Petra, odnosno 29. lipnja 1870., predviđen je kao dan završetka Koncila.⁷⁸ Pitanje nepogrešivosti pape bilo je vrlo delikatno. Neizbježno ga je trebalo predložiti Koncilu, samo je trebalo pričekati, kako bi se vidjelo u kojem obliku.⁷⁹ Međutim, liberalna je manjina nastojala odlučno se usprotiviti dogmi o nepogrešivosti pape te je isto tako nastojala *Syllabus* zakopati ili oslabiti. To se željelo postići tako da se o svakoj pojedinoj tezi raspravlja i cijela se stvar tako oduži.⁸⁰ Liberalnu manjinu, odnosno opoziciju činio je cijeli austrougarski episkopat pod vodstvom kardinala Othmara Rauschera, sve veće njemačke biskupije, znatan broj francuskih prelata, uključujući pariškog i lionskog nadbiskupa, nekoliko nadbiskupa iz Sjeverne Amerike, milanski nadbiskup, najmnogobrojnije talijanske biskupije, te tri istočna prelata.⁸¹

U početku je njihov broj iznenadio kuriju. Ugrubo je manjina brojala oko sto pedeset članova, što je bila impresivna sila. No, kad se malo bolje pogledalo, nije bilo toliko impresivna koliko se činilo. Unutar opozicije bilo je nekoliko prelata koji se nisu slagali da je papa nepogrešiv, mnogo njih držalo je da papa jest nepogrešiv, no u trenutnoj situaciji bilo bi pogrešno to definirati. Prelati koji su definiciju smatrali nezgodnom nisu tako jednostavno mogli biti u savezu s prvima. Zbog toga je manjina bila slabija nego što je izgledalo. Iako je javnost mislila da je vođa manjine Felix Dupanloup, on to zapravo nije bio. Osoba koja je bila vođa manjine bio je bečki nadbiskup kardinal Othmar Rauscher, dok je njezin najbolji i najsposobniji govornik bio Hrvat, đakovački biskup Strossmayer, koji je postao glavnim govornikom manjine.⁸² Od hrvatskih biskupa uz Strossmayera su stajali porečko-pulski biskup Juraj Dobrila, grčko-katolički biskup Đuro Smičiklas i tršćanski biskup Bartol Legat.⁸³ Uz većinu su bili krčki biskup Ivan Josip Vitezić kao i svi dalmatinski biskupi, osim kotorškoga, Djordja Marčića, koji se priklanjao malo jednima, malo drugima.⁸⁴

Osniivačem manjine drži se mladi engleski katolički laik lord Acton. On je boravio u Rimu s namjerom povezivanja antiinfalibilista. On je uspio povezati biskupe sličnih mišljenja, no različitih grupa ili nacionalnosti. U tome su mu pomogle političke pogreške ekstremnih

⁷⁷ AZ, god. 44, br. 295, Zagreb, 27. prosinca 1869., str. 2.

⁷⁸ AZ, god. 44, br. 284, Zagreb, 13. prosinca 1869., str. 2.

⁷⁹ ZKL, god. 20, br. 52, Zagreb, 30. prosinca 1869., str. 415.

⁸⁰ NN, god. 35, br. 282, Zagreb, 10. prosinca 1869., str. 2.

⁸¹ *Encyclopedia of Religion*, sv. 14, str. 9530.

⁸² O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 199–201.

⁸³ M. GROSS – A. SZABO, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, str. 515.

⁸⁴ ZKL, god. 21, br. 16, Zagreb, 21. travnja 1870.

članova većine, a to se pokazalo kod odabira dogmatske komisije. To je manjinu povezalao kao što ništa drugo ne bi moglo.⁸⁵ Ukazao je na mogućnost zajedničkih postupaka, sugerirao im više pothvata, svratio pozornost na način rada većine i pružio povijesnu dokumentaciju protiv nepogrešivosti. Bio je, također, posrednik između vođa manjine i inozemnih vlada.⁸⁶ Na čelu infalibilista ili većine bili su Henry Manning, nadbiskup od Westminstera, i Ignatius von Senestrey, biskup od Regensburga, koji su još 1867. godine dali svečano obećanje da će se svim snagama zauzeti za definiciju papine nepogrešivosti. Za vrijeme Koncila upravo su njih dvojica u kriznim situacijama uvijek poduzimali sve kako bi u konačnici progurali pitanje nepogrešivosti.⁸⁷

Članovi Koncila dugo su bili pod dojmom programa rada, odnosno poslovnika, koji im je bio nametnuti. Bili su vrlo nezadovoljni time. Biskup Dupanloup krenuo je u smjeru opozicije te ga je značajan broj drugih prelata poticao na napad protiv poslovnika. Na sjednici od 10. prosinca postigao se dogovor oko dovođenja u pitanje papinih odluka i traženja modifikacija. Međutim, predsjedavajući kardinali pozvali su na red i obznanili da se papa o toj točki već izjasnio te da nitko nije kompetentan da se usprotivi njegovoj odluci i dovodi njegove odluke u pitanje. Dana 14. prosinca oci su se ponovno okupili u tajnoj kongregaciji.⁸⁸

Crkveni oci prema odluci pape nisu imali pravo raspravljati o poslovniku Koncila, no usprkos tomu nekoliko njih upravo je to učinilo. Vjerovali su da je time stegnuta sloboda govora, tj. da se tako ne priznaje pravo otaca, da svako od njih smije Koncilu predložiti ono što bi moglo pridonijeti općem dobru Crkve.⁸⁹ Poslovnik je vrlo oštro napao đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer.⁹⁰ Govorio je na sjednici 30. prosinca i bila je to, prema pisanju tiska, velika scena. Na tom je zasjedanju biskup na latinskom jeziku protestirao protiv odluke da se u tijeku Koncila ograniči neovisnost biskupa. Nakon što su opomenuli Strossmayera, nadbiskup od Orelansa napustio je dvoranu, a za njim su pošli pariški nadbiskup i stotine drugih, tako da je cijeli skup otkazan.⁹¹ Strossmayer je ostavio jak utisak svojim govorom. Francuske, talijanske, njemačke i mađarske dnevne novine hvalile su ga i slavile. Dupanloup ga nazvao *prvim govornikom Koncila*, a de Xavier de Merode je rekao da je *Koncil našao svog čovjeka*.⁹² Velika povorka francuskih, njemačkih i američkih biskupa kasnije je otišla do Strossmayera kako bi mu čestitali na govoru.⁹³ Među biskupima koji su prosvjedovali protiv poslovnika bili su uz Strossmayera i hrvatski prelati Smičiklas i Dobrila.⁹⁴ Time je bio probijen led a napredna liberalna stranka osvojila je velik dio terena i ugled joj je rastao iz dana u dan. Prvi put se tako zamela borba između

⁸⁵ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 202–203.

⁸⁶ R. AUBERT et al., *Velika povijest Crkve*, str. 762.

⁸⁷ Klaus SCHATZ, *Geschichte des päpstlichen Primats*, URL: <http://www.sankt-georgen.de/leseraum/schatz2.html> (zadnje posjećeno 18. siječnja 2016.)

⁸⁸ AZ, god. 44, br. 292, Zagreb, 22. prosinca 1869., str. 2.

⁸⁹ ZKL, god. 21, br. 6, Zagreb, 10. veljače 1870., str. 44.

⁹⁰ NN, god. 35, br. 298, Zagreb, 30. prosinca 1869., str. 3.

⁹¹ AZ, god. 44, br. 296, Zagreb, 28. prosinca 1869., str. 2.

⁹² ZKL, god. 21, br. 2, Zagreb, 13. siječnja 1870., str. 15.

⁹³ NN, god. 36, br. 6, Zagreb, 10. siječnja 1870., str. 2.

⁹⁴ ZKL, god. 21, br. 6, Zagreb, 10. veljače 1870., str. 45.

dviju struja Koncila i to upravo na sjednici započetoj 28. prosinca, dva dana prije slavnog Strossmayerova nastupa.⁹⁵

Kako piše *Agramer Zeitung*, opozicija je do 14. prosinca imala sto trideset pouzdanih članova.⁹⁶ No, kako je unutar nje postojalo različitih pogleda na situaciju, nije se još bila složila oko konačnog programa s kojim će istupiti.⁹⁷ Prelati manjine predstavljali su oko devedeset milijuna katolika, po prilici polovicu tadašnje Katoličke crkve.⁹⁸ Nijemci su predložili da se oci okupljaju po jezicima, tako raspravljaju i pripremaju za sjednice, no kurija to nije dopustila – biskupi se smiju sastajati samo u generalnoj kongregaciji.⁹⁹ No, usprkos tomu njemački su biskupi 22. prosinca 1869. godine održali dva sastanka na kojima se raspravljalo o planovima Svete Stolice te su ih jednoglasno odbacili i osudili. Francuski opozicijski biskupi bili su još oštriji.¹⁰⁰ Kurija se svim silama trudila razbiti opoziciju te se takvi sastanci u Rimu nisu trpjeli. Mislili su da su redovite sjednice Koncila dovoljna prigoda za raspravljanje. Sastanci koji se održavaju bez dopuštenja pape smatraju se revolucionarnim od strane kurije.¹⁰¹

Za to se vrijeme i sam papa oglasio u vezi neviđene buke koju je uzrokovalo pitanje nepogrešivosti. Kako piše *Agramer Zeitung*, Pio IX., kojem na srcu leži da ne dođe do svađa i podjela, zadovoljio bi se i mišljenjem manjine kako je potrebno apsolutno i obvezno priznanje njegova autoriteta za njegovu supremaciju i neovisnost.¹⁰² Činjenica je da je manjina imala suprotno gledište o dosezima njegova autoriteta. Međutim, i većina je imala svoje planove te je krajem prosinca pokrenula peticiju za postavljanjem pitanja o nepogrešivosti pape na dnevni red Koncila i počela skupljati potpise. Činio se velik pritisak na papu pa je popustio većini.¹⁰³ Opozicija, koja je dobivala sve više na značenju, uskratila je potpis peticiji te je odlučila podnijeti vlastitu molbu i skupljati potpise protiv nepogrešivosti.¹⁰⁴ Misli se da ju je sastavio kardinal Rauscher. U njoj se obraćaju Svetom Ocu i traže da se, nakon brojnih argumenata protiv definicije, shema u kojoj se traži sankcija i proglašenje definicije o nepogrešivosti ne dadne Koncilu na razmatranje.¹⁰⁵ Ukoliko se ona i definira, dogma ne bi dobila moralnu jednoglasnost.¹⁰⁶ Nakon toga slijedi popis biskupa i nadbiskupa koji se podražavali peticiju. Među njima su i hrvatski biskupi Strossmayer i biskup porečki Dobrila.¹⁰⁷ Adresu protiv nepogrešivosti na kraju je potpisalo sto trideset i sedam biskupa, no, kako pišu novine, papa je nije ni primio.¹⁰⁸

⁹⁵ ZKL, god. 21, br. 2, Zagreb, 13. siječnja 1870., str. 15.

⁹⁶ AZ, god. 44, br. 296, Zagreb, 28. prosinca 1869., str. 2.

⁹⁷ AZ, god. 44, br. 297, Zagreb, 29. prosinca 1869., str. 2.

⁹⁸ ZKL, god. 21, Prilog br. 10, Zagreb, 10. ožujka 1870., str. 93.

⁹⁹ ZKL, god. 21, br. 3, Zagreb, 20. siječnja 1870., str. 22.

¹⁰⁰ AZ, god. 45, br. 4, Zagreb, 7. siječnja 1870., str. 2.

¹⁰¹ AZ, god. 45, br. 8, Zagreb, 12. siječnja 1870., str. 2.

¹⁰² AZ, god. 44, br. 297, Zagreb, 29. prosinca 1869., str. 2.

¹⁰³ ZKL, god. 21, br. 3, Zagreb, 20. siječnja 1870., 22–23.

¹⁰⁴ NN, god. 36, br. 14, Zagreb, 19. siječnja 1870., str. 3.

¹⁰⁵ ZKL, god. 21, br. 5, Zagreb, 3. veljače 1870., str. 35.

¹⁰⁶ NN, god. 36, br. 14, Zagreb, 19. siječnja 1870., str. 3.

¹⁰⁷ ZKL, god. 21, br. 5, Zagreb, 3. veljače 1870., str. 36.

¹⁰⁸ NN, god. 36, br. 28, Zagreb, 5. veljače 1870., str. 3.

Većina je tražila da ih podupre što više otaca, a onda bi to predali kongregaciji koju je ustanovio papa da ispita prijedloge. Postulat se nudio samo onim ocima za koje se vjerovalo, da će ga i potpisati. Do 15. siječnja 1870. bilo je prikupljeno preko četrinsto potpisa.¹⁰⁹ Tih je četrinsto, međutim, složno samo u tome da se pokrene rasprava na Koncilu, a nipošto da bi se time obvezali glasovati za nauk u svakom slučaju. Među potpisnicima peticije za postulat proizašlo je u tom smjeru više različitih prijedloga i razmišljanja.¹¹⁰ Malo je bilo onih koji su bili za glasanje bez rasprava i za definiciju bez ikakvih ograničenja. Najveći dio otaca koncilske većine bio je, međutim, za raspravu pa i za definiciju, ali su tražili da se definiciji odredi širina i domet.¹¹¹ Pored te dvije peticije počela je kružiti još jedna peticija, ona koja traži sporazum između manjine i većine, a potpisala ju je većina engleskih i španjolskih biskupa.¹¹²

Dana 6. siječnja na Koncilu u Rimu održana je druga javna sjednica. Koncil je radio vrlo marljivo, držala se kongregacija za kongregacijom. Međutim, Koncil se u pogledu dogmatskih pitanja presporo kretao naprijed.¹¹³ Kako pišu novine, u zraku je bilo pitanje trajanja Koncila. Bilo je sigurno da će trajati duže nego se isprva mislilo. Rasprave su se razvukle.¹¹⁴ Odlučeno je da će se sjednice voditi do Uskrsa pa će se Koncil potom odgoditi.¹¹⁵ Otkuda takva polaganost? Dekrete su prije početka zasjedanja Koncila pisali učeni teolozi i profesori te su vjerovali da će biskupi po dolasku u Rim sankcionirati sve što su ti savjetnici sastavili. Ocima pak s druge strane prije početka Koncila nije bio priopćen nikakav program, tako da se nisu mogli ni pripremiti za pitanja koja će se na Koncilu raspravljati. Kad su stigli, nije im se dozvolilo da sami stvaraju definicije, već da samo raspravljaju o onim dekretima koje su profesori i učeni teolozi napisali. Kako piše *Zagrebački katolički list*, Koncil je u cjelini bio ono što su ti potonji stvorili.¹¹⁶ Zanimljiva je i primjedba *Agramer Zeitung*a prema kojoj su svi znali i osjećali da će Koncil zasjedati sve dok se ne učini nešto veliko, a jezuiti su bili odlučni, da u svemu, što Koncil radi bude osjetno određeno povećanje i jačanje papina autoriteta.¹¹⁷

Dana 14. siječnja imali su početi raspravu o pitanjima discipline,¹¹⁸ a na sjednicama su se vodile vrlo žive rasprave.¹¹⁹ Brojne dnevne novine pisale su o biskupu Strossmayeru i njegovu novu govoru. Raspravljalo se o nacrtu *Doctrinae catholicae*, a Strossmayer je svom snagom istupio protiv nje te, kako pišu novine, *udario na jezuite*. Ubrzo je ponovno skrenuo pažnju na sebe – još jače nego prvi put – i to kad je govorio o nacrtu o crkvenoj disciplini. »Malo pitanja je ostavio nedotaknutih, a ono čega se dotaknuo o tome je govorio s velikom vještinom, lakoćom i taktom. Malo drugih govornika bi se usudilo učiniti takvo što. Doista nije sramota što je on sin hrvatskog naroda, vrijedan i dostojan stati uz

¹⁰⁹ ZKL, god. 21, br. 4, Zagreb, 27. siječnja 1870., str. 29.

¹¹⁰ ZKL, god. 21, br. 6, Zagreb, 10. veljače 1870., str. 43.

¹¹¹ A. ŠULJAK, »Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor«, str. 70.

¹¹² AZ, god. 45, br. 24, Zagreb, 31. siječnja 1870., str. 1.

¹¹³ AZ, god. 45, br. 6, Zagreb, 10. siječnja 1870., str. 2.

¹¹⁴ ZKL, god. 21, br. 6, Zagreb, 10. veljače 1870., str. 43.

¹¹⁵ AZ, god. 45, br. 11, Zagreb, 15. siječnja 1870., str. 2.

¹¹⁶ ZKL, god. 21, Prilog br. 10, Zagreb, 10. ožujka 1870., str. 92.

¹¹⁷ AZ, god. 45, br. 48, Zagreb, 1. ožujka 1870., str. 2.

¹¹⁸ ZKL, god. 21, br. 3, Zagreb, 20. siječnja 1870., str. 22.

¹¹⁹ NN, god. 36, br. 31, Zagreb, 9. veljače 1870., str. 2.

velikog biskupa Orleanskog, uz Dupanloupa.«¹²⁰ S ponosom i ushitom *Zagrebački katolički list* navodi kako je Strossmayer uspijevao biti vrlo liberalan, ali u isto vrijeme stajati na strogo katoličkom stajalištu. Od Trsta i Istre pa do Vinkovaca i Novog Sada javila se biskupu većina gradova pa i seoske općine. Pohvala u Vatikanu nije zapala samo njegovo ime nego i njegov narod.¹²¹

U međuvremenu, papa nije prihvatio ni jednu od peticija, kako onu od pristaša nepogrešivosti tako ni onu njezinih protivnika. *Agramer Zeitung* pojašnjava kako je to učinio da zadrži strogu neutralnost.¹²² Infalibilisti su mislili da bi doduše bilo bolje da se pitanje nepogrešivosti uopće nije pokretalo, no da se ono upravo zato sada mora definirati, jer ga se napada. Ne definirati nepogrešivosti bio bi poraz Crkve pa su ustrajali na definiranju.¹²³ U slučaju da pitanje nepogrešivosti dođe na raspravljanje, prelati, koje su predvodili pariški i orleanski biskup, a među kojima je bio i broj od 47 austrijskih i ugarskih biskupa, odlučili su otputovati. Taj put im se učinio blažim, jer se on prije glasovanja interpretirao kao prosvjed, no nakon potencijalnog glasovanja značio bi isto kao i raskol.¹²⁴ Prema pisanju *Agramer Zeitung*a, situacija u Rimu za kuriju nije bila povoljna. Ukoliko se ubrzo ne ispravi smjer djelovanja, do kraja mjeseca ožujka svi bi austrougarski biskupi mogli napustiti Rim.¹²⁵

Glede koncilskog poslovnika izašao je novi dekret.¹²⁶ Dana 20. veljače 1870. godine papa je objavio *Apostolicis litteris*,¹²⁷ prema kojem se nove dogme odlučuju po većini glasova, tj. nije nužno moralno jednoglasje.¹²⁸ Opozicija se bunila protiv te odredbe o većinskom prihvaćanju dekreta. Vjerovali su da ona za infalibiliste može biti dvosjekli mač, jer sama pruža povod da odluke Koncila s gledišta Crkve proglašeni bezvrijednim i nevažećim i ukloni njihov ekumenski značaj.¹²⁹ »Dogmatička pitanja bi se trebala donijeti u moralnom sporazumu, jer ostaju za sve vjekove, vežu savjest i valjana su za vječnost.« Međutim, nadodaje se u *Zagrebačkome katoličkom listu*, dogmom se ne bi imalo ništa proglasiti u što se već prije nije vjerovalo, znači ništa na što ne bi pristali svi biskupi.¹³⁰ Odlučnu su opoziciju činila njezina *najbolja djeca* te ukoliko bi otišlo dvjesto najutjecajnijih biskupa Koncila svojim kućama, tada bi njegov karakter kao ekumenskog koncila bio u potpunosti uništen i njegove odluke gubile obvezujuću snagu za cijelu Katoličku crkvu. Biskupi su razmišljali upravo o takvom planu. Tako dugo dok se s te strane ništa nije poduzimalo i izvana nitko nije uplitao u Koncil, bilo je još uvijek upitno hoće li se u Rimu donositi odluke koje bi mogle ugroziti najvažnije interese moderne Europe, zaključuje se u *Agramer Zeitungu*.¹³¹ Te novine izvještavaju kako bi se uskoro trebalo staviti u raspravu pitanje papine nepogre-

¹²⁰ ZKL, god. 21, br. 6, Zagreb, 10. veljače 1870., str. 46.

¹²¹ ZKL, god. 21, br. 9, Zagreb, 3. ožujka 1870., str. 74.

¹²² AZ, god. 45, br. 28, Zagreb, 5. veljače 1870., str. 1–2.

¹²³ AZ, god. 45, br. 31, Zagreb, 9. veljače 1870., str. 1–2.

¹²⁴ AZ, god. 45, br. 30, Zagreb, 8. veljače 1870., str. 1.

¹²⁵ AZ, god. 45, br. 51, Zagreb, 4. ožujka 1870., str. 1.

¹²⁶ ZKL, god. 21, Prilog br. 10, Zagreb, 10. ožujka 1870., str. 95.

¹²⁷ J. KIRCH, »Vatican Council«.

¹²⁸ ZKL, god. 21, Prilog br. 10, Zagreb, 10. ožujka 1870., str. 95.

¹²⁹ AZ, god. 45, br. 59, Zagreb, 13. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁰ ZKL, god. 21, Prilog br. 22, Zagreb, 2. lipnja 1870., str. 199.

¹³¹ AZ, god. 45, br. 60, Zagreb, 15. ožujka 1870., str. 2.

šivosti.¹³² No, njezin bi rezultat bio nastanak dubokog neprijateljstva duhovne i svjetovne moći.¹³³ Papa je naredio da se među prelate podijeli nacrt kojim se predlaže izjava o nepogrešivosti pape. U Rimu su zbog toga vladali opća radost i povjerenje.¹³⁴ Biskupi različitih nacionalnosti uputili su pismo predsjedavajućima u kojemu ih mole da se prije rasprave o nepogrešivosti u generalnoj kongregaciji organiziraju teološki sastanci pobornika kao i protivnika definicije.¹³⁵

Francuska vlada držala je da mnogi nacrti, posebno onaj o nepogrešivosti, zalaze u političko polje i da je to nedopustivo. Uslijed toga francuska je vlada tražila od Svete Stolice da se posebni njezin opunomoćenik pripusti u Koncil na vijećanje, bar o onim pitanjima koja se odnose na papinu nepogrešivost.¹³⁶ To je za papu predstavljalo poseban problem jer je u Rimu bila smještena francuska vojska koja je imala zadaću braniti papin grad od možebitnog upada talijanske vojske. Prema pisanju tiska kako su stvari tada u Rimu stajale, proglašenje je bilo sve izglednije. Sve je otišlo predaleko.¹³⁷ Ugarska je vlada čak pozvala svoje biskupe da se što prije vrate u domovinu.¹³⁸

Biskup Strossmayer govorio je u kongregaciji 22. ožujka 1870. o nacrtu *Dei Filius (De fide catholica)*.¹³⁹ U dvorani je za njegova govora nastala cijela pomutnja, čulo se dosta glasova neodobravanja, koji su prerasli u buku. Strossmayer je na kraju morao prekinuti govor i napustiti govornicu. Taj govor ostavio je znatne posljedice na sam tijekom Koncila,¹⁴⁰ zato što je Strossmayer u njemu tvrdio se ne može definirati vjerska istina bez moralne jednoglasnosti cijelog episkopata.¹⁴¹ Nakon što ga je predsjedavajući nekoliko puta opomeno da ostane kod predmeta rasprave, nastavio je uzbuđeno skretati s postojeće rasprave na druga područja.¹⁴²

U Rimu se nastojalo naći rješenje kako bi se, unatoč otporu protivnika, nepogrešivost proklamirala dogmom. Papi za definiranje dogme nije bila potrebna moralna jednoglasnost crkvenih otaca, već mu je dovoljna većina.¹⁴³ Prema pisanju *Agramer Zeitung*a, Sveti Otac je bio razdražljiv zbog činjenice da se toliko mnogo prelata, čak i oni visokopozicionirani u Rimu, usudilo imati drukčije mišljenje o nepogrešivosti nego što je to Sveta Stolica tražila.¹⁴⁴ Očekivalo se da će rasprava o nepogrešivosti početi odmah nakon službenog proglašenja nacrta *Dei Filius (De fide catholica)*.¹⁴⁵ Dogma o nepogrešivosti mogla bi dovesti do raskola. Papa je mislio da je dogma potrebna i to upravo kako bi se porazili nesloga i

¹³² AZ, god. 45, br. 53, Zagreb, 7. ožujka 1870., str. 2.

¹³³ AZ, god. 45, br. 58, Zagreb, 12. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁴ NN, god. 36, br. 57, Zagreb, 11. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁵ AZ, god. 45, br. 68, Zagreb, 24. ožujka 1870., str. 2–3.

¹³⁶ NN, god. 36, br. 57, Zagreb, 11. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁷ AZ, god. 45, br. 60, Zagreb, 15. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁸ NN, god. 36, br. 72, Zagreb, 30. ožujka 1870., str. 2.

¹³⁹ ZKL, god. 21, br. 16, Zagreb, 21. travnja 1870., str. 145.

¹⁴⁰ ZKL, god. 21, br. 16, Zagreb, 21. travnja 1870., str. 146.

¹⁴¹ AZ, god. 45, br. 69, Zagreb, 26. ožujka 1870., str. 2. Naime, Strossmayer je branio biskupska prava, tj. da oni samo u zajedništvu s papom mogu donositi pravovaljane odluke o pitanjima Crkve. Cfr. N. IKIĆ, »J. J. Strossmayer, papa Pio IX. i Prvi vatikanski sabor«, *passim*.

¹⁴² AZ, god. 45, br. 71, Zagreb, 29. ožujka 1870., str. 1.

¹⁴³ AZ, god. 45, br. 76, Zagreb, 4. travnja 1870., str. 1–2.

¹⁴⁴ AZ, god. 45, br. 80, Zagreb, 8. travnja 1870., str. 2.

¹⁴⁵ AZ, god. 45, br. 78, Zagreb, 6. travnja 1870., str. 2.

nemir. Jednom kad je papina nepogrešivost proglašena, tada će nasljednik Petrov donijeti svoj nepogrešiv sud o gorućim pitanjima.¹⁴⁶ *Agramer Zeitung* piše kako u slučaju da dođe, usprkos svim poteškoćama, do glasovanja za nepogrešivost ili čak do njezine aklamacije, tada bi predvodnici opozicije napravili scenu. Njih pedeset bi u odlučujućem trenutku otišlo u sredinu aule, okrenuti prema oltaru, kleknuli bi i časnu braću molili da ne nastavljaaju. Ukoliko se taj zahtjev tada odbije, opozicija bi se odvojila od ostalih.¹⁴⁷ Dio njih držao je potrebnim pokrenuti javno mnijenje i tako povećati pritisak na Koncil izvana. Nekolicina njih čak je pokušala zadobiti potporu vlada.¹⁴⁸

Dana 24. travnja održana je treća javna sjednica Koncila na kojoj se glasovalo o nacrtu *Dei Filius (De fide catholica)*, koji sa svojim kanonima osuđuje ateizam, panteizam, racionalizam i materijalizam. Crkveni oci – njih 667 – jednoglasno su primili taj nacrt, na što je papa potvrdio dotične kanone i odluke.¹⁴⁹ Biskup Strossmayer nije bio prisutan u dvorani.¹⁵⁰ Živo se raspravljalo pitanje kolika je moralna sloga potrebna za odluke općeg Koncila. Međutim, papa je na Koncilu imao odlučujući glas. Infalibilisti su tražili donošenje odluka većinom glasova, a protivnici definicije moralnim jednoglasjem, no prema svemu konačna je odluka bila papina, koji za donošenje odluke, kako piše *Zagrebački katolički list*, zapravo ni ne treba biskupe.¹⁵¹

Na kraju travnja službeno je objavljeno da će se vrlo skoro početi raspravljati o nepogrešivosti.¹⁵² Tog je dana među prelate razdijeljen je prvi dio nacrtu o rimskom pontifikatu, a dan kasnije drugi dio o nepogrešivosti pape.¹⁵³ Tim je povodom manjina biskupa bila vrlo radišna. U tom se trenutku izrađivala nova spomenica za papu u kojoj se koncilaska manjina izražavala protiv proglašavanja nepogrešivosti te se ograđivala od osnove po kojoj bi kod glasovanja o dogmatskim pitanjima odlučivala većina. Ne bude li njezina predstava uvažena, koncilaska će se manjina suzdržati od glasovanja i napustiti Koncil. Vatikan je u isto vrijeme pokušavao, obećanjem i ujedno prijetnjom, raspršiti opoziciju.¹⁵⁴ Spomenica kardinala Othmara Rauschera i Friedricha Schwarzenberga izazvala je nezadovoljstvo u Rimu,¹⁵⁵ kamo su se vratili biskup Đuro Smičiklas i Juraj Dobrila, kako bi sudjelovali na daljnjim koncilskim raspravama,¹⁵⁶ dok je Strossmayer još uvijek bio u Napulju.¹⁵⁷ Od njega se tražilo da opozove argumente u korist protestanata koje je naveo na posljednjoj generalnoj kongregaciji.¹⁵⁸

¹⁴⁶ AZ, god. 45, br. 91, Zagreb, 22. travnja 1870., str. 2.

¹⁴⁷ AZ, god. 45, br. 87, Zagreb, 16. travnja 1870., str. 2.

¹⁴⁸ *Encyclopedia of Religion*, sv. 14, str. 9530.

¹⁴⁹ NN, god. 36, br. 101, Zagreb, 4. svibnja 1870., str. 3.

¹⁵⁰ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 208.

¹⁵¹ ZKL, god. 21, br. 18, Zagreb, 5. svibnja 1870., str. 163.

¹⁵² AZ, god. 45, br. 99, Zagreb, 2. svibnja 1870., str. 1–2.

¹⁵³ NN, god. 36, br. 101, Zagreb, 4. svibnja 1870., str. 3.

¹⁵⁴ NN, god. 36, br. 89, Zagreb, 20. travnja 1870., str. 3.

¹⁵⁵ AZ, god. 45, br. 97, Zagreb, 29. travnja 1870., str. 2.

¹⁵⁶ AZ, god. 45, br. 109, Zagreb, 13. svibnja 1870., str. 2.

¹⁵⁷ U travnju 1870. održana je stanka u radu Koncila povodom Uskrsa. Tu priliku oci su iskoristili za odmor, a među njima i Strossmayer, koji je boravio u Napulju. Nakon zadnjeg žestokog govora pretrpio je i uvrede nekolicine sudionika Koncila, pa je mislio da je najbolje da se na neko vrijeme odmakne. Cfr. A. KADIĆ, »Bishop Strossmayer and the First Vatican Council«, str. 399.

¹⁵⁸ AZ, god. 45, br. 97, Zagreb, 29. travnja 1870., str. 2.

Nacrt *De Ecclesia Christi* nalazio se od 21. siječnja u rukama koncilskih otaca. Sadržavao je u glavama 1–10 općenito učenje o Crkvi, glave 11 i 12 razrađivale su primat pape, a glave 13–15 odnos prema svjetovnoj vlasti. Dana 6. ožujka pridodan je glavi 11 jedan dodatak o nepogrešivosti pape shodno molbi infalibilista. U ožujku i travnju pristizali su pismeni prijedlozi za poboljšanje. Na osnovi njih vjerska komisija preradila je nacrt te ga je 9. svibnja predočila Koncilu.¹⁵⁹ Prvo se raspravljalo o malom katekizmu, a potom od 13. svibnja o 11 glavi nacrta *De Ecclesia*, o primatu pape, s čime je bilo neposredno povezano i pitanje njegove nepogrešivosti. Od dijela nacrta *De Ecclesia Christi* napravljena je jedna jedinstvena konstitucija o papi, *De Romano Pontifice*.¹⁶⁰ Prema mišljenju tiska, Koncil je od samog početka bio već gotova i odlučena stvar koja je organizirana samo kako bi se odluke službeno sankcionirale.¹⁶¹

Papina se nepogrešivost trebala proglasiti za kratko vrijeme. Koncilaska se manjina pripremala za predstojeće rasprave, no bile su uzaludne, budući da je većina za dogmu. Vatikan je nastojao pridobiti zastupnike vlada tako što im je obećavao da će se na Koncilu, ako se mirno primi izjava nepogrešivosti, bitno preinačiti one teme, koje se odnose na položaj Crkve prema državi.¹⁶² Kako pišu *Narodne novine*, opozicija je zavlčila rasprave o papinoj nepogrešivosti s brojnim ispravcima. Prijavili su ih sto i deset te se svaki od njih mora braniti poduljim govorom nekog istaknutog člana manjine. Opozicija, koja je bila uvjerena da bi napadi protiv nepogrešivosti bili bezuspješni, nadala se da će tako laganije i sigurnije doći do svog cilja.¹⁶³ No, Sveta Stolica je bila odlučna proglasiti dogmu o nepogrešivosti pape na Petrovo (29. lipnja), a zatim bi se Koncil odgodio od 1. srpnja do 15. listopada 1870.¹⁶⁴

Na posljednjoj generalnoj kongregaciji od 28. svibnja mađarski su biskupi istupili poduljim govorima protiv nepogrešivosti. Na istoj sjednici govorio je i jedan od revnih pristasa nepogrešivosti, biskup Ignatius von Senestrey od Regensburga.¹⁶⁵ *Narodne novine* pišu kako je manjina Koncila činila je jaku, čvrstu masu. Vrijeme kada će se glasovati o nepogrešivosti nije se još moglo utvrditi. Papa je htio da to bude na Petrovo, no nije se znalo hoće li se taj rok moći održati, jer velik dio manjine još nije govorio. Na taj se način glasovanje odgađalo sve dalje. Rasprava je na Koncilu bila vrlo žestoka i razdražujuća te se većina nije ustručavala i osobno napasti manjinu. Nezadovoljstvo među biskupima sve je više raslo.¹⁶⁶ Planirana definicija nepogrešivosti činila se mnogim ocima kao početak dokidanja episkopata.¹⁶⁷

Govori nekolicine biskupa ostavili su dubok utisak u redovima većine. Definicija nepogrešivosti nije se povlačila, no doradila bi se kako bi onda bila prihvatljiva i za umjerenu opoziciju. Na sjednici od 2. lipnja govor je držao biskup Strossmayer. Govor je bio

¹⁵⁹ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 150–151.

¹⁶⁰ ZKL, god. 21, Prilog br. 22, Zagreb, 2. lipnja 1870., str. 201.

¹⁶¹ AZ, god. 45, br. 105, Zagreb, 9. svibnja 1870., str. 2.

¹⁶² NN, god. 36, br. 106, Zagreb, 10. svibnja 1870., str. 2–3.

¹⁶³ NN, god. 36, br. 113, Zagreb, 18. svibnja 1870., str. 2.

¹⁶⁴ NN, god. 36, br. 128, Zagreb, 7. lipnja 1870., str. 2.

¹⁶⁵ AZ, god. 45, br. 128, Zagreb, 7. lipnja 1870., str. 2.

¹⁶⁶ NN, god. 36, br. 130, Zagreb, 9. lipnja 1870., str. 2.

¹⁶⁷ R. AUBERT et al., *Velika povijest Crkve*, str. 757.

pomirljiv i susretljiv te mu je zadatak bio uspostaviti sporazum između većine i manjine.¹⁶⁸ Kako piše *Zagrebački katolički list*, bio je to jedan od najznamenitijih govora održanih na Koncilu.¹⁶⁹

U daljnjem tijeku raspravljalo se o odnosu vlasti papina primata naspram biskupske vlasti. Prihvaćena je definicija prema kojoj je papina vlast primata redovna, neposredna biskupska vlast nad čitavom Crkvom i svim pojedinačnim crkvama, ali ne ukida redovnu i neposrednu vlast biskupa u njihovim dijecezama. Tome je još pridodano da papa ima svu puninu vlasti. Na taj je način definicija primata, povijesno gledano, daleko najvažnija točka čitava Koncila.¹⁷⁰ Gotovo sto zanesenih biskupa većine zatekli su manjinu zahtjevom, prema kojem se nelagodna rasprava ne bi nastavljala, nego bi se odmah prešlo na glasovanje. Taj je zahtjev prihvaćen te je tako proklamacija nepogrešivosti bila sve bliža.¹⁷¹ Tako je generalna rasprava o nepogrešivosti 13. lipnja naprasno završena i više od četrdeset govornika ostalo je bez riječi.¹⁷² Nakon kongregacije sastala se Rauscherova internacionalna skupina od osamdeset otaca. Vijećali su o tome što učiniti. Postojale su dvije mogućnosti: ili ostati u Rimu i ne miješati se u raspravu te na kraju glasovati protiv ili uložiti prosvjed kod pape i nastaviti raspravu. Na kraju su se oci odlučili za drugu opciju.¹⁷³ Predali su prosvjed protiv prisilne obustave generalne rasprave o nepogrešivosti. Sastavio ga je bečki nadbiskup Rauscher, a potpisala su ga devedeset i tri prelata.¹⁷⁴ Svi su se crkveni oci slagali da će se do 29. lipnja ili pokušati definirati papina nepogrešivost ili će se Koncil odgoditi. Manjinski biskupi bili su uvjereni da papi prijeti propast. Kako izvještavaju *Narodne novine*, papa je dospio u ruke jezuita i više nije slušao svoje savjetnike.¹⁷⁵

Dogma o nepogrešivosti nije bila proglašena, kako se očekivalo, na dan Sv. Petra i Pavla. *Narodne novine* izvještavaju kako se jezuitska većina nije dala, usprkos mnogim opomenama katoličkih vlasti, od svoje namjere, a papa je bio posve u njezinoj ruci. Na sjednici od 2. srpnja crkveni je Koncil zaključio prvo poglavlje nacрта o papinu primatu i nepogrešivosti. Rasprava o četvrtom poglavlju je nastavljena. Pretjerani infalibilisti nisu željeli nikakve nagodbene formule i zahtijevali su da se rasprava napokon završe.¹⁷⁶ Dana 4. srpnja završila se specijalna rasprava o četvrtom članku. Većina i manjina su se složile. Papa je zaprijetio biskupima koji će se i dalje opirati dogmi najoštrijim crkvenim kaznama, koje bi im po kanoničkim pojmovima oduzele vlast.¹⁷⁷ Opozicijski biskupi molili su kuriju da glasovanje o nepogrešivosti budne tajno, kako bi se održala sloboda izbora, no kurija je to odbila. Proklamacija dogme o nepogrešivosti se, na papinu žalost, sve više odgađala. *Agramer Zeitung* je predviđao kako bi se mogla proglasiti 15. ili 20. srpnja.¹⁷⁸ Opozicija je bila jako utučena, njezini elementi samo su se podali infalibilistima, nakon što je već

¹⁶⁸ AZ, god. 45, br. 130, Zagreb, 9. lipnja 1870., str. 1.

¹⁶⁹ ZKL, god. 21, br. 26, Zagreb, 30. lipnja 1870., str. 243.

¹⁷⁰ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 152–153.

¹⁷¹ AZ, god. 45, br. 129, Zagreb, 8. lipnja 1870., str. 1.

¹⁷² NN, god. 36, br. 130, Zagreb, 9. lipnja 1870., str. 2–3.

¹⁷³ ZKL, god. 21, Prilog br. 24, Zagreb, 16. lipnja 1870., str. 228.

¹⁷⁴ NN, god. 36, br. 137, Zagreb, 18. lipnja 1870., str. 2.

¹⁷⁵ NN, god. 36, br. 141, Zagreb, 23. lipnja 1870., str. 2.

¹⁷⁶ NN, god. 36, br. 150, Zagreb, 5. srpnja 1870., str. 3.

¹⁷⁷ NN, god. 36, br. 151, Zagreb, 6. srpnja 1870., str. 2.

¹⁷⁸ AZ, god. 45, br. 146, Zagreb, 30. lipnja 1870., str. 2.

dio biskupa otišao i ona izgubila tridesetak glasova. Većina i papa su s grozničavom nestrpljivošću očekivali trenutak svečane sankcije.¹⁷⁹ Biskup Strossmayer tog je dana napustio Rim.¹⁸⁰

Javnost je znatiželjno pratila situaciju u Rimu. Isto tako, znatiželjno su je pratile i mnoge europske vlade. Njihovo držanje prema Koncilu bilo je rezervirano. Nijednoj od njih se nije sviđalo učenje o papinoj nepogrešivosti, no kako nisu među sobom bile složne, nisu pokušavale intervenirati.¹⁸¹ *Zagrebački katolički list* pretpostavlja ako bi vladari stvarali zakone protivne definicijama Koncila ili izdavali naredbe za njihovo ukidanje, duša vjernika ne bi bila ni na koji način obvezna izvršiti taj zakon, odnosno u tom pogledu slušati vladara.¹⁸² Sve vijesti s Koncila slagale su se u tome da će se 18. proglasiti dogma o papinoj nepogrešivosti. U Beču je vlada priprema zakon, koji će objaviti dan nakon proglašenja dogme, i kojim će se ukinuti konkordat sa Svetom Stolicom, jer se papinim infalibilitetom promijenio odnos ugovorenih strana, cara i pape.¹⁸³

U redovima opozicije dogme vladalo je veliko razočaranje i osjećaj poraza.¹⁸⁴ Koncil je sada radio vrlo brzo. Nakon što se glasovalo za prva tri poglavlja nacarta *De pontifice*, glasovalo se o četvrtom poglavlju koje govori o nepogrešivosti pape.¹⁸⁵ Upravo 13. srpnja 1870. održano je glasovanje. Prema pisanju *Agramer Zeitung*a, od gotovo 600 prelata 80 ih je bilo za *non placet*, 63 za *placet juxta modum* a 80 nije ni glasalo, tako da je protiv dogme bilo 223 prelata.¹⁸⁶ Nepogrešivost nije »odvojena, apsolutna i osobna«. No, biskupi manjine do kraja su ostali odlučni u nastojanju da glasuju s *non placet*. Bili su uvjereni da će većina ipak u zadnji tren ustuknuti i potruditi se oko kompromisa. No, takva su se očekivanja na kraju pokazala pogrešnima, jer infalibilisti nisu ni pomislili odustati. Nakon glasovanja 13. srpnja papa je bio izrazito mrzovoljan. Dao je u formulu o nepogrešivosti uvrstiti frazu *ex sese non autem ex consensu Ecclesiae*, odnosno da se definicije pape ne mogu mijenjati, da imaju autoritet od sebe, a ne na temelju odobrenja Crkve. Bilo je to veliko i konačno razočarenje za biskupe manjine.¹⁸⁷

Papina nepogrešivost ipak je konačno odobrena. No, nova je dogma imala protiv sebe moćnu opoziciju (223 glasa) te ni izdaleka nije dobila moralnu jednoglasnost, zbog čega je katolički svijet neće moći držati člankom vjere. Prema mišljenju *Narodnih novina*, podmuklost, prijetnja i očita sila bili su oruđa kojima je Sveta Stolica izvojevala Pirovu pobjedu.¹⁸⁸

Na javnoj sjednici od 18. srpnja pod predsjedavanjem pape glasovalo se o dogmi o nepogrešivosti. Dogma je prihvaćena s 533 glasa *za* i 2 glasa *protiv*. Manjina je tako pristala uz zaključak većine.¹⁸⁹ Sve prosvijetljene zemlje očitovale su i svoj glas: *non placet*. Zbog takva pritiska opozicije morala se promijeniti formula definicije te je dodana oznaka *ex*

¹⁷⁹ NN, god. 36, br. 156, Zagreb, 12. srpnja 1870., str. 1.

¹⁸⁰ ZKL, god. 21, br. 28, Zagreb, 14. srpnja 1870., str. 259.

¹⁸¹ ZKL, god. 21, Prilog br. 24, Zagreb, 16. lipnja 1870., str. 228.

¹⁸² ZKL, god. 21, Prilog br. 7, Zagreb, 17. veljače 1870., str. 63.

¹⁸³ NN, god. 36, br. 157, Zagreb, 13. srpnja 1870., str. 1.

¹⁸⁴ AZ, god. 45, br. 155, Zagreb, 11. srpnja 1870., str. 2.

¹⁸⁵ AZ, god. 45, br. 157, Zagreb, 13. srpnja 1870., str. 2.

¹⁸⁶ AZ, god. 45, br. 158, Zagreb, 14. srpnja 1870., str. 2.

¹⁸⁷ K. SCHATZ, *Geschichte des päpstlichen Primats*.

¹⁸⁸ NN, god. 36, br. 161, Zagreb, 18. srpnja 1870., str. 2–3.

¹⁸⁹ NN, god. 36, br. 164, Zagreb, 21. srpnja 1870., str. 2.

cathedra. No, opozicija nije ni dalje bila zadovoljna.¹⁹⁰ Njih sto dvadeset i sedam napustilo je Rim prije toga dana.¹⁹¹ Prije odlaska papi uputili su deklaraciju, protest i zatim otputovali.¹⁹² Prema pisanju *Agramer Zeitung*a, u Rimu je za vrijeme velikog i strašnog nevremena pod udarima munje i gromova proglašena nepogrešivost pape.¹⁹³ Dogma o nepogrešivosti pape, koju je pripremila dogmatska komisija, glasila je: »Riječ je od Boga objavljenoj dogmi, prema kojoj je rimski papa, kad govori *ex cathedra*, tj. kad govori kao najviši pastir i učitelj i objavljuje svim kršćanima na temelju svojeg božjeg i apostolskog autoriteta učenje o vjeri i običajima nepogrešiv. Ta su učenje po prirodi nepogrešiva i cijela ih Crkva treba prihvatiti.«¹⁹⁴ Konstitucija *Pastor Aeternus*, naziv pod kojim je dogma o nepogrešivosti postala poznata, sastoji se od uvoda i četiri poglavlja: 1) institucija papina primata, 2) njezino neprekidno trajanje, 3) njezin domašaj i 4) definicija papine nepogrešivosti. Prvo poglavlje govori da je Petar primat jurisdikcije nad čitavom Crkvom dobio direktno od Isusa, a ne kroz Crkvu,¹⁹⁵ i kao Kristov namjesnik i vrhovni poglavar Crkve, papa ima potpunu redovnu i neposrednu biskupsku vlast nad cijelom Crkvom i nad pojedinim biskupijama. Ta se vlast podjednako odnosi na temporalne stvari i moral kao i na disciplinu i crkveno vodstvo. No, to nikako ne znači ukidanje mjesne biskupske jurisdikcije koju svaki pojedini biskup ima u svojoj biskupiji. Ona je uklopljena u cjelinu univerzalne Crkve i njoj podvrgnuta, a svaki pojedini biskup dužan je papi istinsku poslušnost.¹⁹⁶ Drugo poglavlje govori da se taj primat ima neprestano nastaviti u osobi Petrova nasljednika, rimskog biskupa, treće, svečano definira prirodu papina primata (papa ima »episkopalnu« jurisdikciju i to ne samo u pitanjima vjere nego i pitanjima discipline te taj autoritet, koji ne ovisi o odobrenju ekumenskog koncila, imaju poštivati ne samo prelati nego i vjernici. Četvrto poglavlje objašnjava da je autoritet vrhovnog učitelja uključen u primat i potom svečano definira, da je papa kad govori kao vrhovni učitelj *ex cathedra* o pitanjima vjere i morala nepogrešiv.¹⁹⁷

Prekid i rezultati Koncila

Po završetku 85. generalne kongregacije pročitana je opomena koja je najavila da će se Koncil nastaviti bez prekida nakon četvrte javne sjednice. Oci su ipak dobili dopuštenje napustiti Rim na nekoliko mjeseci, a trebali su se vratiti do 11. studenoga 1870. godine.¹⁹⁸ Do tada se sastajalo sto pedeset talijanskih i misionarskih biskupa i raspravljalo o drugim pitanjima.¹⁹⁹ Koncil je tako nastavio s radom sve do 1. rujna 1870., s tim što se i za to vrijeme ništa osobito nije dogodilo. Tjedan dana kasnije Italija je započela napad na

¹⁹⁰ ZKL, god. 21, br. 29, Zagreb, 21. srpnja 1870., str. 264.

¹⁹¹ AZ, god. 45, br. 163, Zagreb, 20. srpnja 1870., str. 2.

¹⁹² AZ, god. 45, br. 166, Zagreb, 23. srpnja 1870., str. 2.

¹⁹³ AZ, god. 45, br. 164, Zagreb, 21. srpnja 1870., str. 2.

¹⁹⁴ AZ, god. 45, br. 160, Zagreb, 16. srpnja 1870., str. 2.

¹⁹⁵ *Encyclopedia of Religion*, sv. 14, str. 9532.

¹⁹⁶ A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, str. 296

¹⁹⁷ *Encyclopedia of Religion*, sv. 14, str. 9532.

¹⁹⁸ J. KIRCH, »Vatican Council«.

¹⁹⁹ ZKL, god. 21, br. 35, Zagreb, 1. rujna 1870, str. 323.

Papinsku Državu, a Rim se predao 20. rujna. Okupacijom Rima strani su biskupi otišli kući, a papa je potom odgodio Koncil do daljnjega.²⁰⁰ To je učinio 20. listopada bulom *Postquam Dei munere*. Na neodređeno vrijeme obustavio je rad Koncila, ali on poslije nije nikako sazvan. Dva je dana kasnije baltimorski nadbiskup Martin Spalding poslao pismo kardinalu Alessandru Barnabu u Rim. U tom je pismu predložio da se Koncil nastavi u Belgiji, u gradu Mechlinu, te je naveo deset razloga zašto je upravo taj grad pogodan za nastavak rada Koncila. Njegov prijedlog podržali su kardinal Paul Cullen, nadbiskupi Manning i Dechamps. No, opće stanje stvari je bilo takvo da nije dopuštalo nastavak rada Koncila.²⁰¹

Koncil je bio prekinut prije nego što je mogao staviti na dnevni red pitanja koje je izazvao *Syllabus*.²⁰² Nacrti dekreta o misijama, disciplini i dušobrižništvu nestali su u arhivima.²⁰³ Iako su pripremne komisije izradile čak pedeset i dva nacрта dokumenata za koncilsku raspravu, samo njih šest uspjelo je stići do dvorane za zasjedanje, a od njih šest prihvaćena su dva i to nakon temeljne revizije. »Oba dogmatska dekreta Prvog vatikanskog koncila imaju oblik apostolskih konstitucija jer su prihvaćeni u prisustvu pape i odmah potvrđeni: uredba *Dei Filius* razgraničava odnos vjere i znanja, a uredba *Pastor Aeternus* od 18. srpnja 1870. g. obim papine vlasti i službene nepogrešivosti pape.«²⁰⁴ Koncil je razmatrao i obrađivao i druga pitanja u svojim komisijama, no značenje primata i nepogrešivosti bacilo je sve ostalo u sjenu.²⁰⁵

Kad su se trenutni rezultati Koncila usporedili s njegovim ambicioznim programom i posebice s nadama koje je sazivanje pobudio, Prvi vatikanski koncil mnogima se činio propalim, nakon što je njegov glavni ishod pojačao nejedinstvo među kršćanima. No, kako je vrijeme prolazilo tako su ljudi postajali svjesni važnih rezultata Koncila.²⁰⁶ Pitanje je sada bilo hoće li biskupi manjine, koji su odbili glasati za dogmu o nepogrešivosti, sada tu dogmu prihvatiti. Većina prelata prihvatila ju je bez problema. Nitko od njih sada više nije imao razloga odupirati se.²⁰⁷ Ona dva prelata koja su 18. srpnja glasovala *non placet* još su za vrijeme te sjednice pristupili papinu prijestolju, poklonili se i prihvatili dogmu.²⁰⁸ Budući da su je svi na kraju prihvatili, moralno je jednoglasje na kraju bilo postignuto. Katolici cijelog svijeta, i svećenstvo i vjernici, prihvatili su odluke Koncila, i to s velikim veseljem i spremnosti.²⁰⁹

Đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer dugo vremena nije učinio ništa. Gotovo jedanaest godina nakon Koncila Strossmayer je konačno napravio jasnu izjavu da vjeruje u dekret o nepogrešivosti pape.²¹⁰ S papom se pomirio tek 1877., kad je hodočastio u Rim, no još se nije pokorio. Za života pape Pia IX. nije se ni jednom izričito izjasnio za dogmu

²⁰⁰ ZKL, god. 21, br. 42, Zagreb, 20. listopada 1870., str. 379.

²⁰¹ J. KIRCH, »Vatican Council«.

²⁰² J. MERCIER, *Povijest Vatikana*, str. 267.

²⁰³ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 221.

²⁰⁴ H. JEDIN, *Crkveni sabori*, str. 156.

²⁰⁵ A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, str. 297.

²⁰⁶ *Encyclopedia of Religion*, sv. 14, str. 9532.

²⁰⁷ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 221–222.

²⁰⁸ J. KIRCH, »Vatican Council«.

²⁰⁹ *Isto*.

²¹⁰ O. CHADWICK, *A History of the Popes 1830–1914*, str. 221–222.

o nepogrešivosti. Uradio je to tek za novog pape Lava XIII., kada je prvi put pohvalio Vatikanski koncil.²¹¹

Zaključna razmatranja

Prvi vatikanski koncil svakako pripada najznačajnijim događajima Katoličke crkve u modernoj povijesti. Prvi put nakon Tridentskog koncila sastaje se sveopća Crkva kako bi reagirala na rastuću sekularizaciju u suvremenom svijetu i kako bi na takvo stanje prilagodila crkveni odgovor. Međutim, za razliku od prethodnih koncila, sada svjetska javnost prati koncilski rad skoro na svakodnevnoj razini. Zahvaljujući postajanju tiska i telegrafa moguće je prenijeti informacije s koncilskih zasjedanja na dnevnoj osnovi, a već sljedećih dana te će se informacije pojaviti u tisku. Time je čitalačkoj javnosti, na izvoru informacija podložnoj koncilskim raspravama i previranjima, dana mogućnost da zauzme stav, a ponekad i stranu kod prijepornih pitanja. Novinski izričaj tog vremena ostavlja mogućnost, premda posrednog, životopisnog i dinamičnog uvida u rad Koncila na način da se opisuju djelovanja pojedinih otaca, prenose njihovi govori, a ponekad emocije i gestikulacija s kojom nastupaju. Tako se novine ne ustručavaju prenijeti informaciju kako je papa »mrzovoljan« zbog rezultata glasovanja. Svjetska javnost, kao i hrvatska, pažljivo je pratila događanja u Rimu, otvorenje, izbor komisija, prve sjednice, sukob manjine i infalibilističke većine, zahtjev i peticiju za stavljanjem dogme o nepogrešivosti pape na dnevni red, govore đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, odluku o većinskom prihvaćanju zaključaka, pitanje primata pape i konačno proglašenje dogme o papinoj nepogrešivosti pod »velikom grmljavinom«.

Sve trije promatrane novine, *Narodne novine*, *Agramer Zeitung* i *Zagrebački katolički list*, prenose informacije s koncilskog zasjedanja tako što prenose informacije drugih dnevnih listova s njemačkoga, talijanskoga i francuskoga govornog područja, a dodatno *Zagrebački katolički list* donosi detaljnije informacije i prenosi govore zahvaljujući vlastitom dopisniku s mjesta događanja. Međutim, ako se zanemari opseg i količina informacija, može se zaključiti kako ima stanovitih sličnosti između svih triju tiskovina. Novine nam podastiru osnovne informacije o koncilskim ocima, opisuju njihov izgled, ulaze u njihov financijski status i društveni ugled, dijeleći ih na siromašne i bogate, pišu o njihovim svakodnevnim aktivnostima i učestalo naglašavaju kako ih muči »monotonija« Koncila. Na takav način približeni su puku, ne kao crkveni velikodostojnici, već kao obični ljudi.

Dominantna tema u novinama svako je snažan stav protiv proglašenja dogme o papinoj nepogrešivosti. To je vidljivo u načinu kako se prenose stavovi pojedinih otaca sa zasjedanja i kako se negativno osvrće na djelovanje infalibilista i njihova nastojanja da osiguraju proglašenje željene dogme. Iz novinskih izvještaja vidljivo je da ta »goruća« tema ima svoju političku prizmu jer se o dogmi mislilo kao o potencijalnoj mogućnosti papina svjetovnog utjecaja. Iz tog razloga upravo su zemlje kao što je Austro-Ugarska Monarhija, koje imaju od davnine formiranu crkvenu hijerarhiju i provincije, branile »feudalni« položaj svojih dijeceza i biskupa, štiteći ih od možebitnih upliva papina utjecaja. Na drugoj

²¹¹ M. GROSS – A. SZABO, *Prema hrvatskome građanskom društvu*, str. 518.

strani mahom su novoosnovane provincije (poput Engleske i Walesa) čiji su predstavnici zagovarali proglašenje dogme (Manning) ne vidjevši u tome prijatnu za svoj društveni položaj. Unutar takvih motiva može se promatrati i djelovanje hrvatskih predstavnika na Koncilu, posebice biskupa Strossmayera, a isto tako i tiska, posebice *Narodnih novina* i *Agramer Zeitung*, koje više puta kroz svoje tekstove neposredno pokazuju da se ne slažu s proglašavanjem dogme o nepogrešivosti. Zagrebački tisak učestalo naglašava i fokusira se na djelovanje opozicije tzv. »liberala« koji se suprotstavljaju intenciji ultramontanaca da se prihvati dogma. Naravno, takve stavove tiska, kako je spomenuto, potrebno je shvatiti unutar političke i društvene dimenzije tadašnje države. Nije začuđujuće da *Narodne novine* prenose vijest kako je bečka vlada pripremila zakon o raskidanju konkordata sa Svetom Stolicom i kako je izglasavanje dogme rezultat *podmuklosti* i *Pirova pobjeda*.

Premda je jasno zašto *Narodne novine* i *Agramer Zeitung* ne prenose teološke postavke te dogme i ostalih točaka sa zasjedanja, ostaje začuđujuće zašto ni *Zagrebački katolički list* ne stavlja koncilske promjene u širi teološko-dogmatski kontekst već se prati samo događajna razina uz unaprijed zauzet stav. Premda *Zagrebački katolički list* na početku donosi vijest da Sveta Stolica nije sazvala Koncil s namjerom proglašenja dogme o nepogrešivosti, kasnije se učestalo fokusiraju na to pitanje koje je postalo od goruće važnosti. Također, kako je odmicalo koncilsko zasjedanje tako možemo pratiti dinamiku s kojom su *Narodne novine* i *Agramer Zeitung* bili u sve većoj opoziciji spram prijeporne dogme. *Zagrebački katolički list* pokušava zadržati nešto neutralniji stav, što je donekle i razumljivo, međutim u više se navrata priklanja mišljenjima hrvatskog episkopata predvođenim biskupom Strossmayerom. Upravo su sve troje novine složne oko djelovanja i stavova đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Donosile su vijesti o njegovu djelovanju u Rimu kao i njegovim govorima. Hvale i slave ga, kao i brojne novine diljem Europe. Međutim, iz tiska je vidljivo kako hrvatski episkopat nije imao jedinstven stav što se tiče te dogme te je vjerojatno i među njima bilo rasprava i razmirica. Ono što je jedinstven stav svih novina jest da se djelovanje Strossmayera drži pohvalno i na čast svemu hrvatskom narodu. Isto tako, *Zagrebački katolički list* ostaje dosljedan da se, bez obzira na partikularne podjele, treba poštivati odluke Koncila i to do razine da kad bi pojedine države propisale zakon protivan odlukama Koncila vjernici to ne bi trebali poštivati.

Iz prenesenih izvještavanja zagrebačkog tiska, kao i donesenih zaključaka, moguće je konstatirati da je Prvi vatikanski koncil, kao izrazito znakovit događaj u modernoj općoj i crkvenoj povijesti, bio prisutan u svakodnevnom životu čitateljske publike. Iz novinskih tekstova je vidljivo da su čitatelji mogli s velikom točnošću pratiti koncilska zasjedanja i donošenje najvažnijih odluka. Ono što je značajnije, oni su mogli pratiti i sekundarna zbivanja vezana uz Koncil i tako na neki način otkrivati pozadinu cjelokupnog rada. To je prvi put da javnosti nisu prezentirani samo zaključci crkvenih koncila već je ona uključena u cjelokupan proces rada kao čitateljska publika. Bez obzira što su novine zauzimale stanovita mišljenja i politička stajališta, one nam svakako predstavljaju vrijedan izvor za proučavanje jednog crkvenog procesa stavljenog na dohvat i promatranje javnosti.

*Summary**THE FIRST VATICAN COUNCIL IN THE ZAGREB PRESS*

This article reveals information about preparations and work of the First Vatican Council as it was reported in the contemporary Zagreb press. Authors investigate writings in three newspapers from Zagreb: Narodne novine [National newspapers], Agramer Zeintug [Zagreb Newspapers] and Zagrebački katolički list [Zagreb Catholic Newspapers]. On the basis of the articles and information published in these newspapers, authors reconstruct opening and work of the First Vatican Council from its convocation (29th June 1869) until its downtime on 1st September 1870, which was followed by Italian occupation of Rome and abolishment of the Papal state. Authors give special attention to the Council's sessions in which the most important topic was thesis about the papal impeccability. In the conclusion authors deliver an analysis of the texts published in the Zagreb press concerning the Council, in which they reveal press' attitude and opinions about the work of the Council and the decreed dogma. Finally, authors have deduced that the press was quite important in making of the public opinion about the Council. Namely, it is quite clear that Zagreb press did not welcome decree of dogma on the papal impeccability, and in this manner press followed state policy and views of the majority of the local episcopacy.

KEY WORDS: *First Vatican Council, Zagreb press, dogma on the papal impeccability, Strossmayer.*

